

Trupel, st. 4

Gmina Kisielice

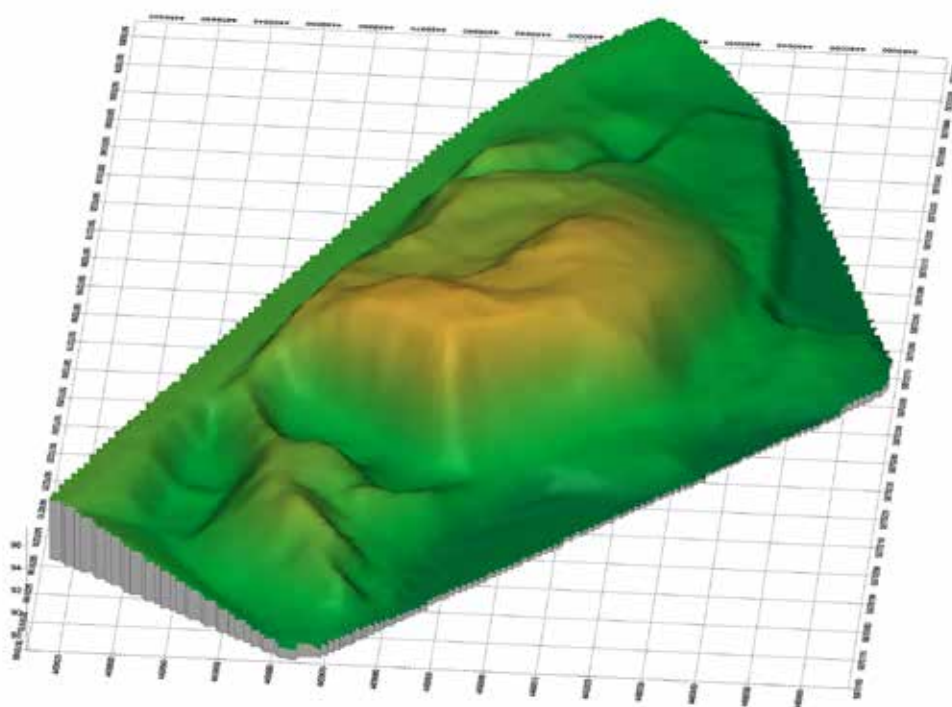
Powiat iławski

AZP 28-50/141

Współrzędne geograficzne:

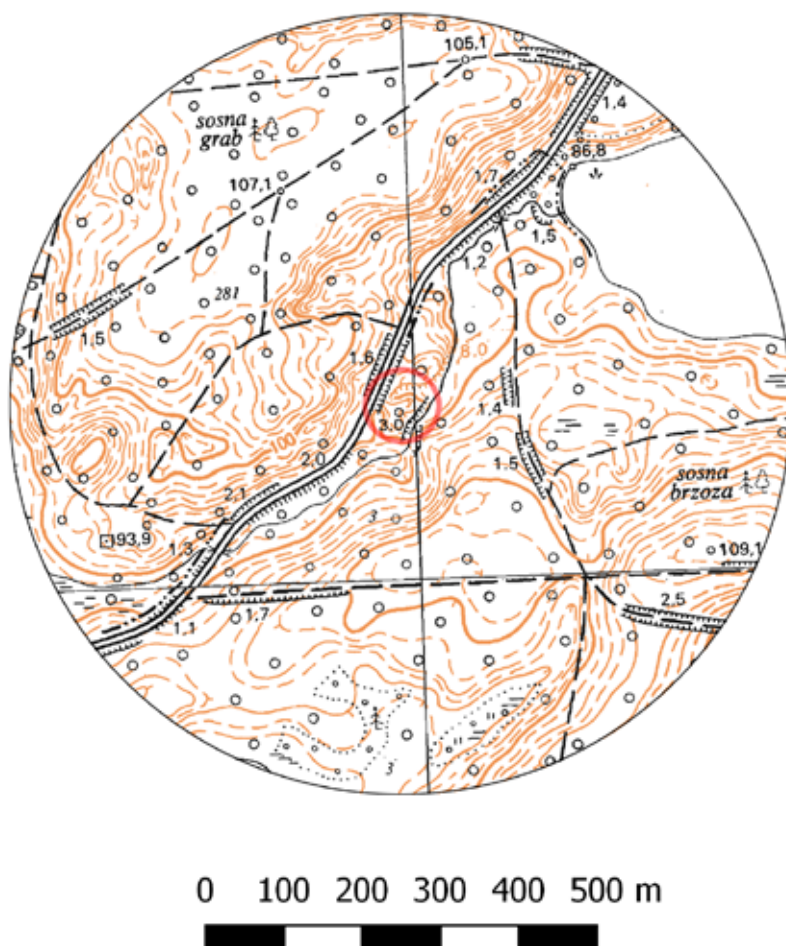
N 53° 33' 35,43''

E 19° 20' 32,87''

Ryc. 1. Grodzisko w Truplu, st. 4 na mapie w skali 1:25000 (na podstawie materiałów CODGiK, oprac. R. Solecki)

Ryc. 2. Grodzisko w Truplu, st. 4 na mapie w skali 1:10000 (na podstawie materiałów CODGiK, oprac. R. Solecki)

POŁOŻENIE GRODZISKA I JEGO FORMA

RAFAŁ SOLECKI I JACEK WYSOCKI

Stanowisko znajduje się przy północno-zachodnim krańcu Jeziora Trupel, w odległości około 200 m od niego. Położone jest nad niewielkim strumieniem Nidą lub Nidką (*Neida*)¹, płynącym na wysokości stanowiska w głębokim jarze ku północy i wpadającym do jeziora od zachodu (ryc. 1-2). Poziom lustra wody w strumieniu na wysokości grodziska ma około 87,3-87,9 m n.p.m. Aktualnie obszar stanowiska znajduje się między jarem strumienia na wschodzie, a drogą asfaltową z miejscowości Trupel do Piotrowic Małych na zachodzie. Teren cypla wysoczyzny, na którym znajduje się stanowisko, został w znacznym stopniu przekształcony i zniszczony na skutek prac ziemnych, w tym przez pobieranie piasku, prawdopodobnie właśnie w trakcie budowy drogi, co miało miejsce w końcu XIX i w XX w. Wskutek tych prac teren ten został na tyle zniszczony, że grodzisko zachowało się prawdopodobnie jedynie fragmentarycznie, w części południowej i zachodniej cypla (ryc. 3).

Obszar majdanu, zamknięty pomiędzy linią drogi, a krawędzią wysoczyzny, ma powierzchnię około 46 arów. Jest ona nieregularna, wyraźnie pofałdowana i lekko opada w kierunku północnym. Najwyższy punkt w części północnej osiąga poziom około 98,2 m n.p.m., a w części południowej około 93,3 m n.p.m. Stoki od strony południowej i południowo-wschodniej są wyraźnie zarysowane. Kąt nachylenia wynosi około 35°, a wysokość dochodzi do 9 m. W części wschodniej i północno-wschodniej krawędzie stają się coraz bardziej łagodniejsze, tak w części północnej w zasadzie zanikają (ryc. 4-5).

Bezpośrednio na południe od cypla, na którym miało znajdować się grodzisko, znajduje się liniowy nasyp długości około 26 m, wysokości około 4 m, szeroki u podstawy na około 11 m, a przy szczycie szeroki na około 4 m. Łączy on południowo-zachodnią część cypla z ziemną platformą o powierzchni około 6 arów, której wysokość dochodzi do 4 m ponad otaczający ją obszar i około 5 m ponad poziom lustra wody w strumieniu. Wał ten i platforma zwężają dolinę strumienia do około 15 m, podczas gdy na tym odcinku ma ona od 35 do nawet 50 m.

ŚRODOWISKO FIZYCZNO-GEOGRAFICZNE

JERZY NITYCHORUK I FABIAN WELC

Grodzisko w Truplu położone jest na wzgórzu otoczonym od wschodu głęboką doliną rzeczną, od południa głębokim na 4 m rozcięciem erozyjnym. Od zacho-

du i północy pierwotna sytuacja morfologiczna jest trudna do zrekonstruowania z powodu znaczących przekształceń powstałych przy budowie drogi.

Według *Szczegółowej mapy geologicznej Polski*² opisywany obiekt leży w obrębie piasków i żwirów wodnolodowcowych, w których sąsiedztwie występują piaski akumulacji szczelinowej ze stadiału górnego zlodowacenia Wisły (ryc. 6). Jednak morfologia wzgórka i budowa geologiczna, na którą się składa piasek drobnoziarnisty, barwy żółto-brązowej wskazuje, że opisywana forma jest kemem. Otoczenie obiektu jest pokryte lasem wyrosłym na słabych glebach V i VI klasy, które rozwinęły się na podłożu piaszczystym.

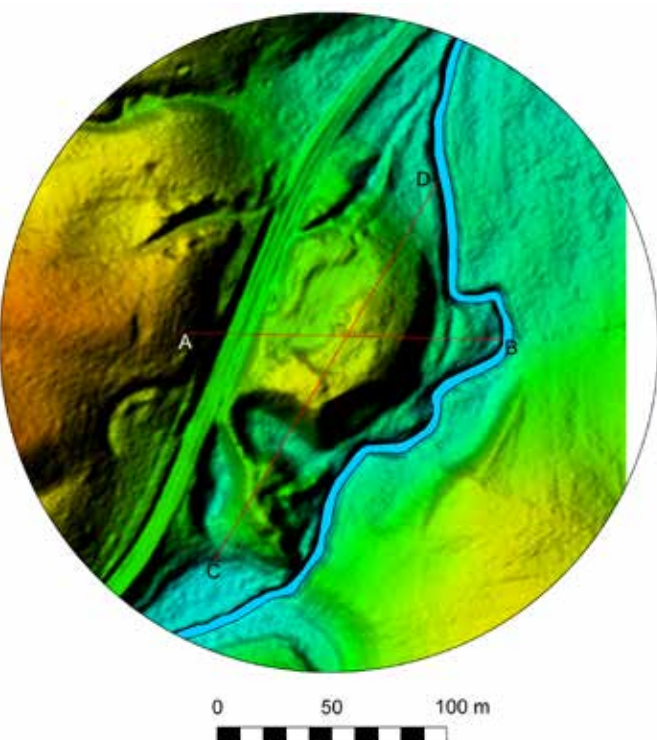
W wierceniu T-3, T-5, T-6 stwierdzono warstwę maksymalnie o 0,9 m miąższości, na którą składają się piasek z humusem, fragmentami cegieł i węgla drzewnych, czyli typową warstwę kulturową. Wymienione wiercenia usytuowane były na obrzeżach pagórka, czyli w miejscu które nie podlegało niszczeniu w trakcie budowy drogi. Duża część, głównie zachodniej i centralnej części stanowiska, została usunięta. W wierceniu T-1, które usytuowano na szczycie domniemanego wału, stwierdzono warstwę piasków kemowych na głębokości od 0,2 m, w której brak jest śladów ingerencji ludzkiej, co pokazuje, że forma ta jest naturalnym fragmentem kemu, który prawdopodobnie naturalnie został rozcięty. Dowodem na to jest nawiercony w wierceniu T-2 mułek piaszczysty barwy szaro-brązowej z przewarstwieniami orsztynu, nieco ilasty nie zawierający śladów działań ludzkich. Na głębokości ok. 1 m stwierdzono zwierciadło wód gruntowych (ryc. 7-8).

² *Szczegółowa mapa geologiczna Polski* w skali 1:50000, ark. Kisielice: Uniejewska 2003.

Ryc. 3. Grodzisko w Truplu, st. 4, widok od strony południowo-zachodniej (fot. J. Wysocki)

¹ Leyding 1972: 45.

Ryc. 4. Grodzisko w Truplu, st. 4 na obrazowaniu ALS (na podstawie materiałów CODGIK, oprac. R. Solecki)

Ryc. 5. Przekrój grodziska w Truplu, st. 4 po osi wschód-zachód (AB) i północ-południe (CD) uzyskany z danych ALS (na podstawie materiałów CODGIK, oprac. R. Solecki)

BADANIA ARCHEOLOGICZNE

RAFAŁ SOLECKI I JACEK WYSOCKI

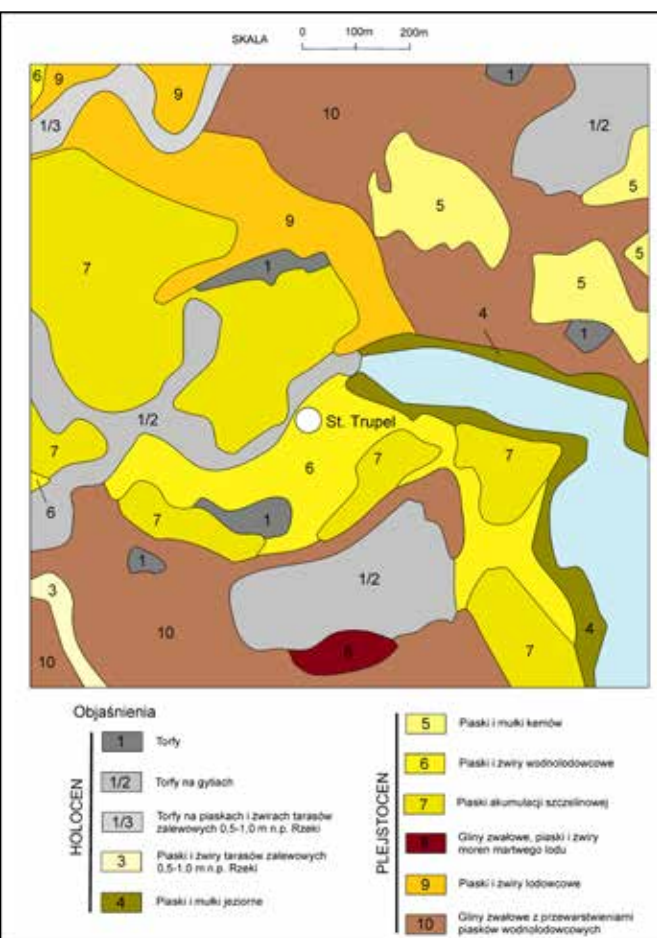
Przebieg badań terenowych

Pierwsza znana wzmianka o stanowisku nieopodal Trupla pochodzi z pracy Hansa Cromego z 1937 roku³, który informuje że w odległości 1 km na południowy zachód od Trupla (*Traupel*) znajduje się „Der Mühlberg”. Stanowisko to zostało powtórnie zlokalizowane w 1994 r. przez Marka Jagodzińskiego w trakcie badań AZP.

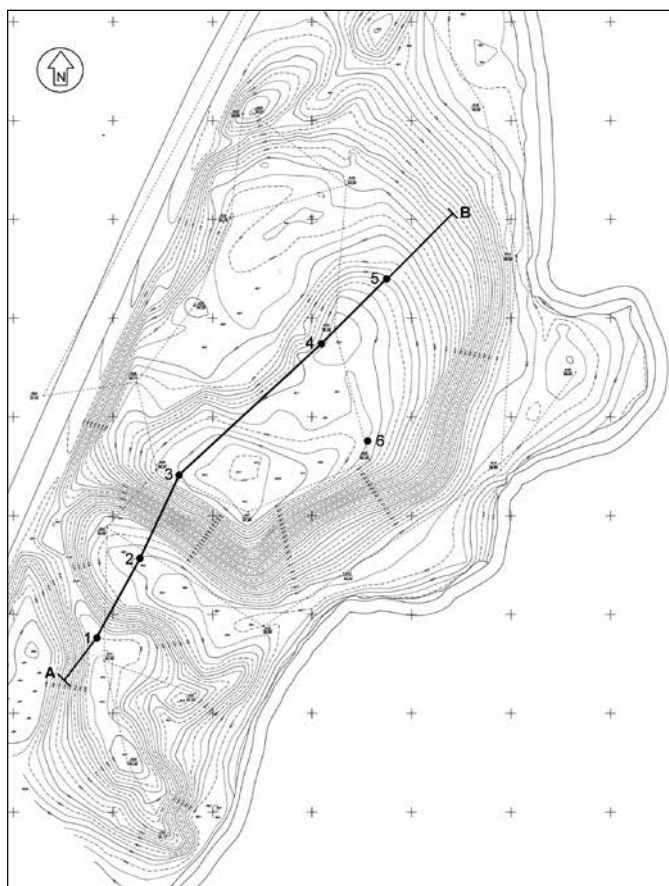
Obserwacja morfologii stanowiska zasugerowała, by wykopy badawcze zostały umieszczone w południowo-zachodniej jego części, przy krawędzi jaru, gdzie - jak sądzono - zachowały się relikty wałów obronnych obiektu oraz inne ślady osadnictwa.

W trakcie badań archeologicznych przeprowadzonych w ramach realizacji projektu *Katalog grodzisk Warmii i Mazur* w 2013 roku założono 5 wykopów badawczych (W1, W1A, W2, W3, W4) o łącznej powierzchni 57,15 m². Wykop 1 (W1), o wymiarach 2 x 7 m, został wytyczony na osi zbliżonej do linii północ-południe od krawędzi jaru w kierunku wnętrza obiektu. Spodziewano się odnaleźć w nim pozostałości ewentualnego wału obronnego, na co wskazywało ukształtowanie terenu. Kolejne 3 wykopy: W2 o wymiarach 2 x 7 m, W3 o wymiarach 2 x 6 m i W4 o wymiarach 1 x 6 m, zorientowano po linii wyznaczonej pod kątem 45° w stosunku do osi wykopu 1, w celu uzyskania przekroju przez domniemany majdan obiektu oraz zidentyfikowania miejsca, od którego zaczynają się zniszczenia spowodowane przez wybierzysko piasku. W rezultacie uzyskano przekrój o długości 19 metrów, w którym widoczne są zarówno nawarstwienia kulturowe, jak też wyraźnie można określić miejsce, od którego teren jest już zniszczony. Przestrzeń między wykopami 1 i 2 oznaczono jako wy-

³ Crome 1937: 123.

Ryc. 6. Mapa geologiczna okolic grodziska w Truplu, st. 4 (oprac. J. Nitychoruk i F. Welc)

Ryc. 7. Plan warstwicowy grodziska w Truplu, st. 4 (wyk. J. Błaszczuk) z oznaczeniem miejsc wierceń geologicznych (oprac. J. Nitychoruk i F. Welc)

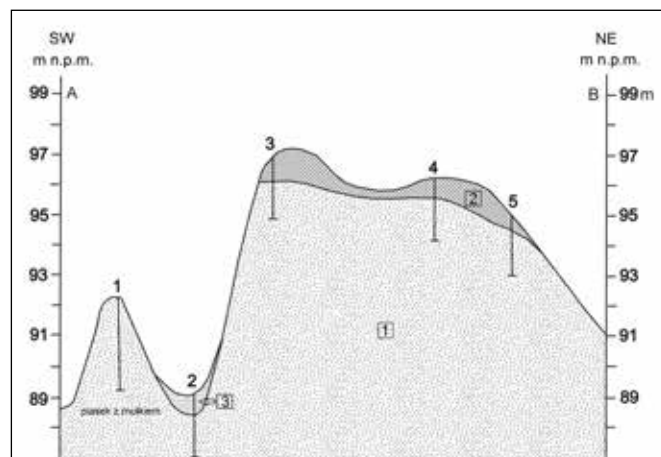
kop 1A, stanowiący poszerzenie wykopu 1. Wykonanie poszerzenia było konieczne ze względu na odnalezienie w wykopie 1 relikty obiektu archeologicznego, które kontynuowały się w kierunku wykopu 2. Wykop 1 miał po powiększeniu powierzchnię 25,15 m² (ryc. 9).

Stratygrafia stanowiska

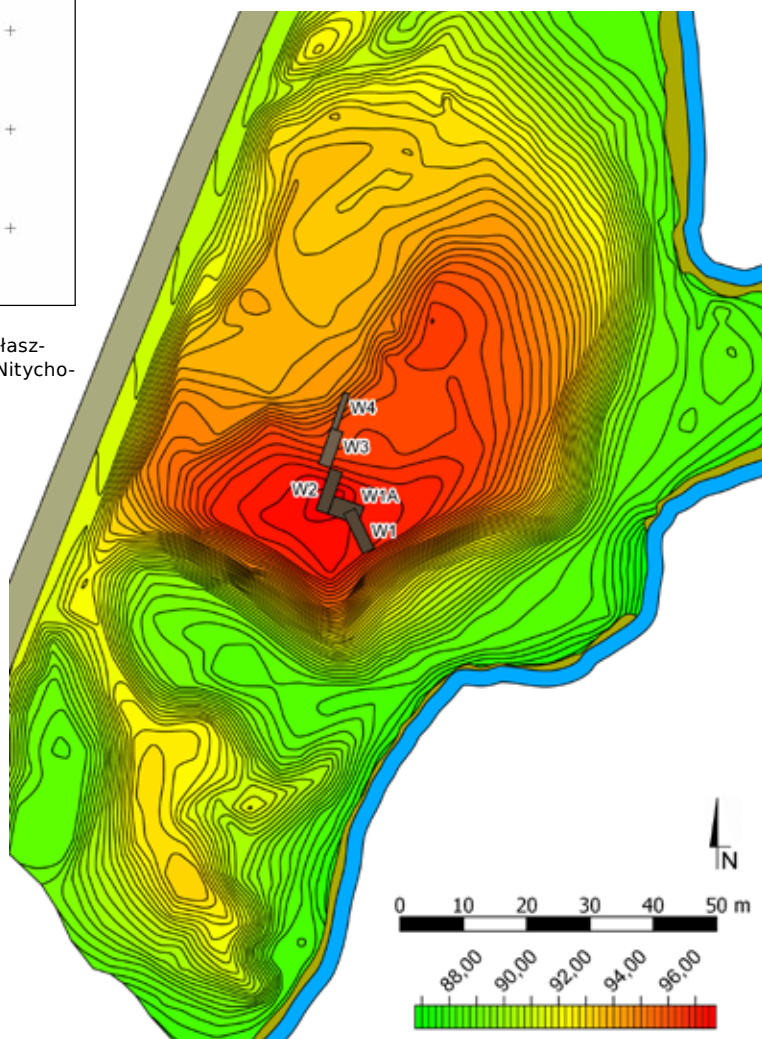
W trakcie obecnych badań archeologicznych wydzielono łącznie 45 jednostek stratygraficznych, które podzielono na 4 główne fazy związane z użytkowaniem tego obszaru (tab. 1 i ryc. 10).

Warstwy naturalne

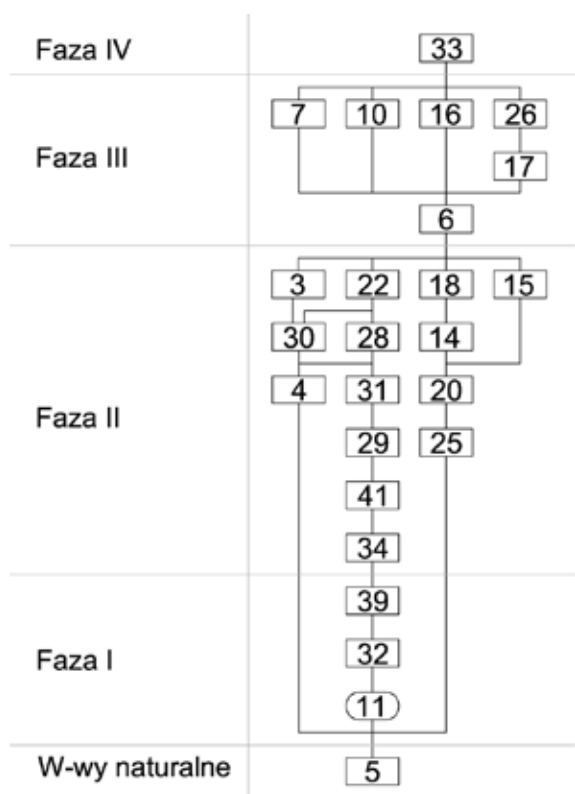
W trakcie badań, jako warstwę naturalną zidentyfikowano jednostkę 5, która jest sypkim piaskiem. Strop calca w obrębie wykopu 1 znajduje się na poziomie około 95,6 m n.p.m. i opada w kierunku północnym, tak by w wykopie 4 osiągnąć poziom około 93,5 m n.p.m. W trakcie badań nie natrafiono w żadnym miejscu na ślady pierwotnego humusu, a granica pomiędzy calcem, a jednostkami znajdującymi się

Ryc. 8. Przekrój geologiczny przez grodzisko w Truplu, st. 4: 1 - piasek drobnoziarnisty (kemowy), 2 - warstwa archeologiczna, 3 - mułek ilasty (oprac. J. Nitychoruk i F. Welc)

Ryc. 9. Plan warstwicowy grodziska w Truplu, st. 4 z zaznaczonymi wykopami badawczymi z sezonu 2013 (na podstawie pomiarów J. Błaszczuka, oprac. R. Solecki)

Ryc. 10. Trupel, st. 4. Diagram relacji stratygraficznych (oprac. R. Solecki)

bezpośrednio powyżej jest ostra. Fakt ten może sugerować, że obszar stanowiska był poddany silnej niwelacji, która zniósła poziomy kulturowe, aż do stropu warstw naturalnych.

Faza I

Najstarsza wydzielona faza reprezentowana jest przez trzy jednostki, które należy wiązać z budową piwniczki i prawdopodobnie budynku, który znajdował się ponad nią (ryc. 11-12). Pierwsza z nich to szerokopłaszczyznowy wkop budowlany 11 (W1), którego rozpoznane wymiary to długość 6,8 m, szerokość 2,8 m i głębokość około 1,1 m. Ściany wkopu są nachylone pod kątem około 53°, co jest zapewne wynikiem kopania w sypkim podłożu. Dno wkopu jest płaskie i znajduje się na poziomie około 94,5 m n.p.m. Bezpośrednio na dnie wkopu zdeponowane zostały warstwy gliny przemieszanej z polepą i węgielkami 32 (W1) oraz przemieszanej, niejednorodnej gliny 39 (W1), których łączna miąższość wynosi około 25 cm. Warstwy te są najpewniej klepiskiem wyznaczającym zasięg podłogi w obrębie piwniczki.

Faza II

Kolejny horyzont chronologiczny wiąże się z pożarem budynku ponad piwniczką z wkopu 11 (W1). Pożar

doprowadził do zawalenia się budynku. Brak jest śladów odbudowy, a wręcz przeciwnie – zidentyfikowano dużą ilość popiołów, węgla drzewnych i polepy zalegających bezpośrednio ponad warstwami naturalnymi, nawet w bezpośredniej bliskości piwniczki. Może to oznaczać, że obszar wokół piwniczki został zniwelowany po pożarze, a część warstw użytkowych została zepchnięta do wnętrza piwniczki, całkowicie ją wypełniając.

Śladami pożaru w obrębie piwniczki z wkopu 11 (W1) jest warstwa popiołów, węgla drzewnych i polepy 34 (W1), która jest zapewne pozostałością ściany lub stropu piwniczki zapadniętego do jej wnętrza. Na stropie warstwy 34 (W1), w południowo-zachodnim narożniku omawianej piwniczki zidentyfikowano pierścieniowaty kształt o średnicy około 50 cm utworzony przez warstewkę wyżarzanej gliny (ryc. 13). Jest to najprawdopodobniej relikty urządzenia ogniowego – pieca kopułkowego, który znajdował się w tym miejscu i został zniszczony w wyniku zawalenia się budynku.

W odległości około 2,5 m na północno-zachód od piwniczki zidentyfikowano pokaźną grubą przemieszaną, piaszczysto-gliniastą ziemię z grudami polepy i kawałkami węgla drzewnych dębu i sosny⁴ 20 (W2), której miąższość dochodzi do 55 cm (ryc. 16). Warstwa ta w granicach wykopu 2 ma szerokość do około 4,6 m i kontynuuje się dalej w kierunku północno-zachodnim. Pomiędzy warstwą naturalną 5 (W1, 2, 3, 4), a warstwą spalenizny 20 (W2) zarejestrowano płat twardej, niejednorodnej gliny 25 (W2), o szerokości do 1,6 m i miąższości do 40 cm (ryc. 18)), który strukturalnie przypomina klepisko zidentyfikowane w piwnicze z wkopu 11 (W1) i mógł także pełnić taką rolę.

Warstwy związane z niwelacją równającą obszar stanowiska po pożarze zidentyfikowano w obrębie piwniczki oraz nieco na północno-zachód od niej. W pierwszym przypadku są to - w kolejności stratygraficznej - przemieszany, gliniasty piasek 41 (W1), niejednorodny piasek z wtrętami węgla i polepy 29 (W1), twarda, zbita, niejednorodna glina 31 (W1), przemieszana, niejednorodna glina z wtrętami polepy i węgielków 4 (W1), lekko gliniasty, sypki piasek 28 (W1), niejednorodna glina z wtrętami węgla i polepy 30 (W1), ziemia z fragmentami polepy i węgielków 22 (W1) i przepalona glina z węgielkami 3 (W1) (ryc. 12, 14-15). W drugim przypadku są to - w kolejności stratygraficznej - twarda, niejednorodna glina 15 (W2), ziemia z drobinami polepy 14 (W1) i zbita ziemia z drobinami polepy i węgla drzewnych 18 (W2) (ryc. 17-18).

Faza III

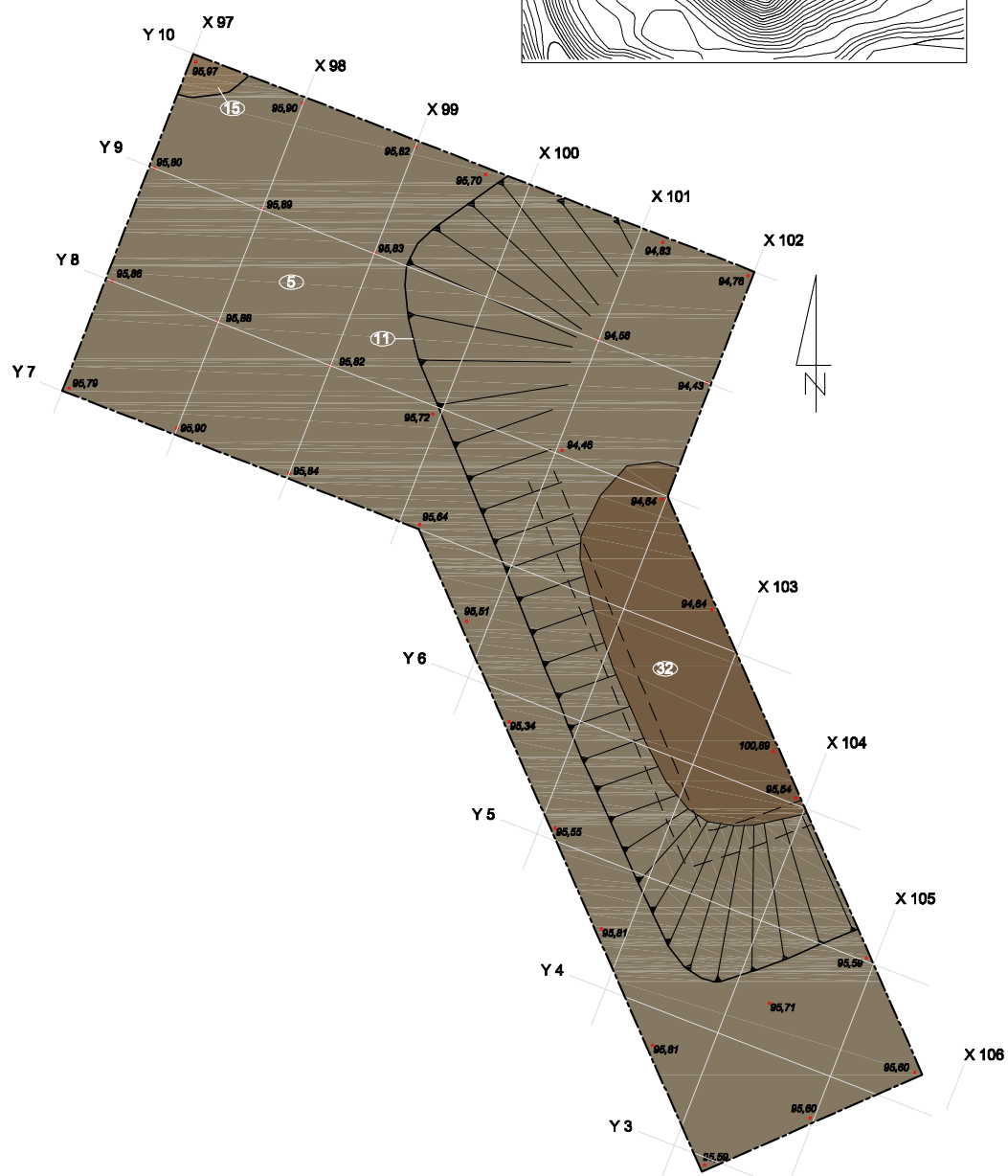
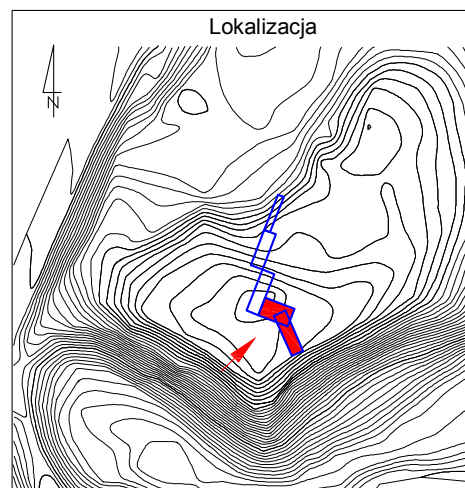
Warstwy Fazy III związane są z szerokopłaszczyznową niwelacją, której poddano obszar stanowiska w XIX i XX w., podczas budowy, a następnie przebudowy

⁴ Stępnik 2017: XX.

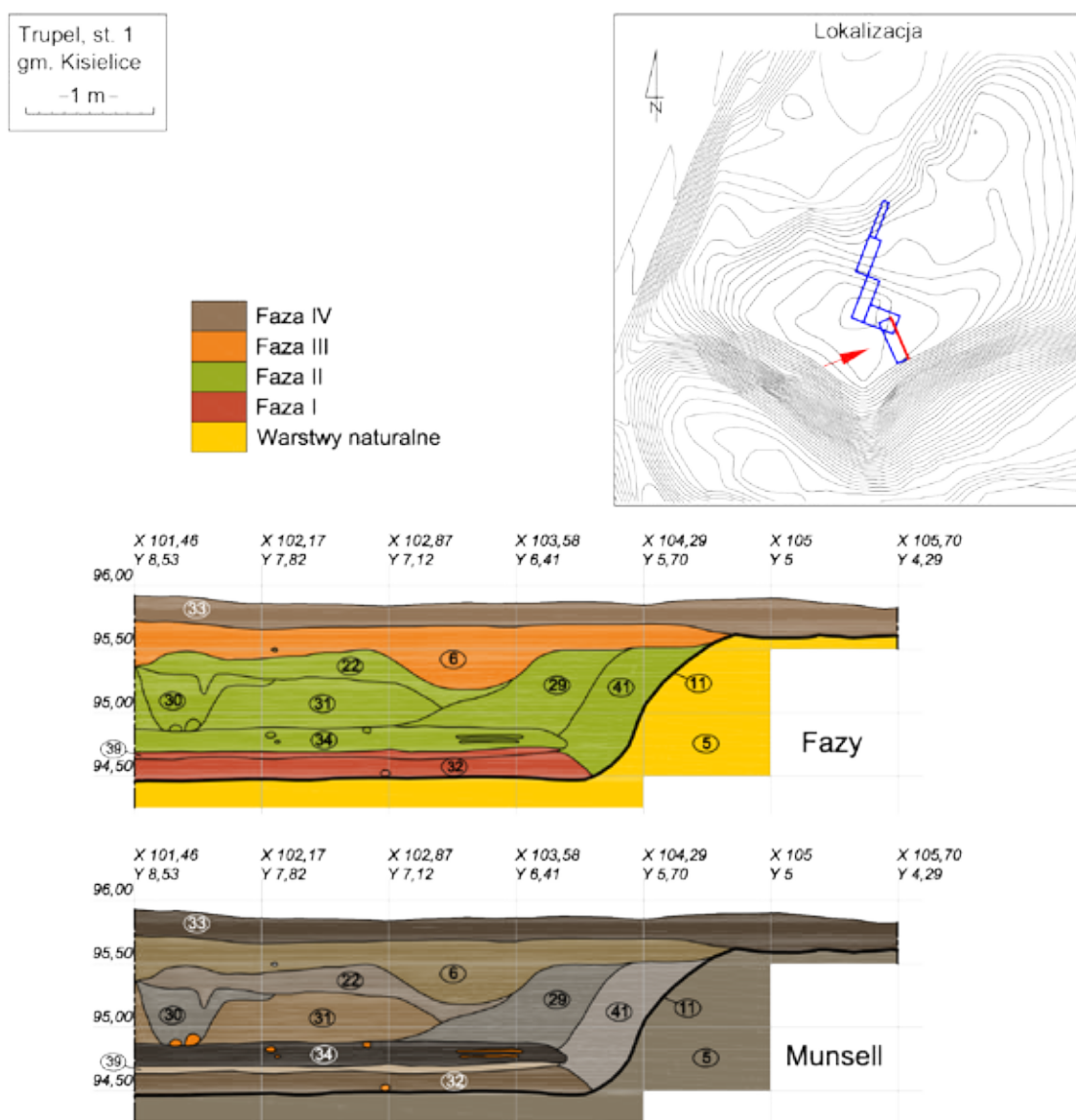
Tabela 1. Trupel, st. 4. Badania w roku 2013. Katalog warstw i obiektów oraz ich zależności stratygraficznych (oprac. R. Solecki)

Numer jednostki	Numer obiektu	Numer wykopu	Polozenie w obrębie stanowiska	Współrzędne x,y/N,E	Opis jednostki stratygraficznej	Barwa (Munsell)	Pozycja stratygraficzna	
							Znajduje się pod	Znajduje się nad
3	-	1	Około 1 m od reliktyw piwniczki	X=100,2-101,9; Y=5,3-7	Przepalona glina z węgielkami; miąższość do 30 cm; niwelacja równająca obszar stanowiska po pożarze	10YR 4/4	6	30
4	-	1	Około 1 m od reliktyw piwniczki	X=99,8-102; Y=5,1-7,8	Przemieszana, niejednorodna glina z wtrętami polepy i węgielków; miąższość do 25 cm; niwelacja równająca obszar stanowiska po pożarze	10YR 5/2	30	5
5	-	1, 2, 3, 4	Całe stanowisko	X=93-105,8; Y=2,9-26	Sypki piasek; warstwa naturalna	2,5Y 5/2	6	-
6	-	1, 2, 3, 4	Całe stanowisko	X=93-105,8; Y=2,9-26	Przemieszany, lekko gliniasty piasek z drobinami polepy; miąższość do 25 cm; niwelacja związana z budową drogi	2,5Y 5/4	33	5
7	-	3	Około 7 m od reliktyw piwniczki	X=93-95; Y=15,8-18,8	Piaszczysta glina z drobinami węgla drzewnych; miąższość do 25 cm; niwelacja związana z budową drogi	7,5Y 3/3	33	6
10	-	3	Około 7 m od reliktyw piwniczki	X=93-95; Y=14-16,7	Twarda ziemia z dużą ilością węgla drzewnych i polepy; miąższość do 20 cm; niwelacja związana z budową drogi	7,5YR 3/2	33	6
11	11	1	Obszar piwniczki	X=99,2-104,9; Y=4,3-10	Wkop budowlany pod piwniczkę; uchwycone wymiary to dł. 6,9 m, szer. 2,9 m, gł. do 1,1 m		35	5
14	-	2	Około 5 m od reliktyw piwniczki	X=95-96,1; Y=9,5-11,7	Ziemia z drobinami polepy; miąższość do 30 cm; ślady zniszczeń związanych z pożarem, zawalona ściana(?)	10YR 4/2	6, 18	20
15	-	2	Około 3 m od reliktyw piwniczki	X=96-97,5; Y=9,6-10,9	Twarda, niejednorodna glina.; miąższość do 30 cm; ślady zniszczeń związanych z pożarem, zawalona ściana(?)	10YR 5/3	6	20
16	-	2	Około 3 m od reliktyw piwniczki	X=95,3-97,9; Y=7,7-9,7	Jednorodna glina; miąższość do 25 cm; niwelacja związana z budową drogi	7,5Y 4/6	33	6
17	-	2	Około 5 m od reliktyw piwniczki	X=95-97; Y=7-14	Niejednorodna, przemieszana piaszczysta ziemia; miąższość do 25 cm; niwelacja związana z budową drogi	2,5Y 4/2	26	6
18	-	2	Około 5 m od reliktyw piwniczki	X=95-95,9; Y=8,4-9,6	Zbita ziemia z drobinami polepy i węgla drzewnych; miąższość do 20 cm; ślady zniszczeń związanych z pożarem, zawalona ściana(?)	10YR 5/6	6	14, 20
20	-	2	Około 3 m od reliktyw piwniczki	X=95-97; Y=7,7-12,9	Przemieszana, piaszczysto-gliniasta ziemia z grudami polepy i kawałkami węgla drzewnych; miąższość do 55 cm; ślady zniszczeń związanych z pożarem, zawalona ściana(?)	2,5YR 3/1	14, 15, 18	25
22	-	1	Obszar piwniczki	X=99,2-104,9; Y=4,3-10	Ziemia z fragmentami polepy i węgielków; miąższość do 45 cm; niwelacja równająca obszar stanowiska po pożarze	10YR 5/2	6	28, 30
25	-	2	Około 4 m od reliktyw piwniczki	X=95-96,2; Y=11,7-13,5	Twarda, niejednorodna glina; miąższość do 40 cm; ślady zniszczeń związanych z pożarem, zawalona ściana lub klepisko(?)	10YR 5/6	20	5
26	-	2	Około 5 m od reliktyw piwniczki	X=95-95,4; Y=7,2-7,8	Niejednorodna, piaszczysta glina z fragmentami polepy; miąższość do 25 cm; niwelacja związana z budową drogi	10YR 4/1	33	17
28	-	1	Obszar piwniczki	X=100,3-102; Y=7,9-10	Lekko gliniasty, sypki piasek; miąższość do 40 cm; niwelacja równająca obszar stanowiska po pożarze	7,5YR 8/4	22	31, 41
29	-	1	Obszar piwniczki	X=102,8-104,2; Y=5,5-7,2	Niejednorodny piasek z wtrętami węgla i polepy; miąższość do 65 cm; niwelacja równająca obszar stanowiska po pożarze	2,5Y 5/1	31	41
30	-	1	Obszar piwniczki	X=101,5-102,3; Y=7,4-8,2	Niejednorodna warstwa gliny z wtrętami węgla i polepy; miąższość do 45 cm; niwelacja równająca obszar stanowiska po pożarze	2,5Y 5/1	22	31
31	-	1	Obszar piwniczki	X=100-102; Y=119,2-121,2	Twarda, zbita, niejednorodna glina; miąższość do 40 cm; niwelacja równająca obszar stanowiska po pożarze	10YR 5/5	28, 30	29
32	11	1	Obszar piwniczki	X=101,4-104,1; Y=5,6-8,3	Glina przemieszana z polepą i węgielkami; miąższość do 20 cm; gliniane klepisko - podłoga w obrębie piwniczki	10YR 4/3	35	11
33	-	1, 2, 3, 4	Całe stanowisko	X=93-105,8; Y=2,9-26	Niejednorodny, sypki piasek; miąższość do 35 cm; współczesny humus leśny	10YR 3/2	-	5
34	-	1	Obszar piwniczki	X=101,1-104,1; Y=5,6-10	Warstwa spalenizny - węgle drzewne i polepa; miąższość do 20 cm; ściany i /lub strop piwniczki zapadnięty do jej wnętrza w wyniku pożaru	10YR 2/1	29, 31, 43	39, 41
39	-	1	Obszar piwniczki	X=101,4-104,1; Y=5,6-8,3	Przemieszana, jasna, niejednorodna glina; miąższość do 7 cm; gliniane klepisko - podłoga w obrębie piwniczki	10YR 7/3	34	32
41	-	1	Obszar piwniczki	X=99,2-104,9; Y=4,3-10	Przemieszany, gliniasty piasek; miąższość do 100 cm; osuwisko warstw naturalnych do wnętrza piwniczki spowodowane pożarem i zawaleniem się ścian piwniczki.	10YR 6/1	29	11, 32, 34

Trupel, st. 1
gm. Kisielice
-1 m-

Ryc. 11. Trupel, st. 4. Plan wykopu 1 na poziomie warstw wiązanych z Fazą I (oprac. R. Solecki i J. Wysocki)

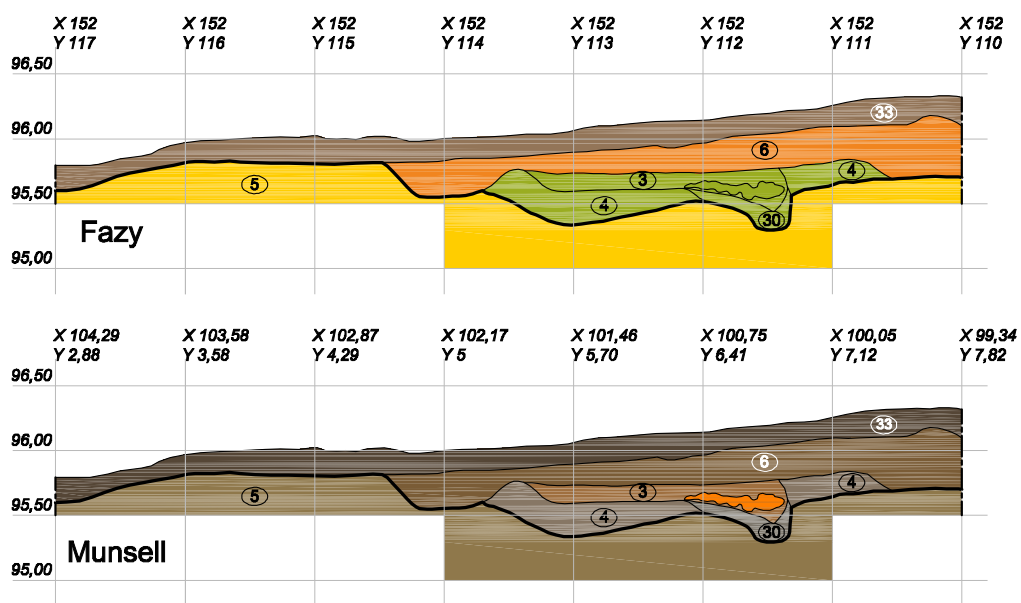
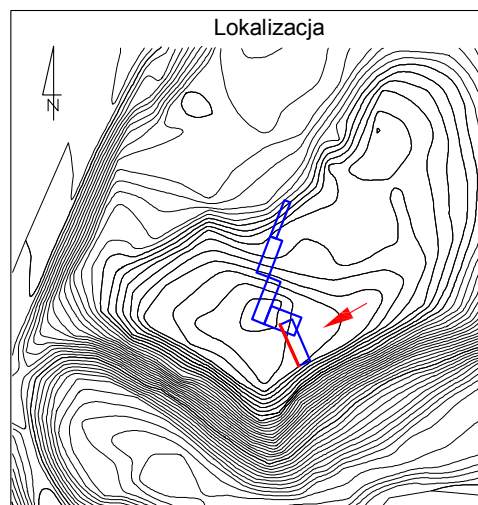
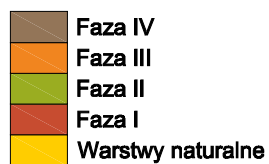

Ryc. 12. Trupel, st. 4. Ściana północna wykopu 1 (oprac. R. Solecki i J. Wysocki)

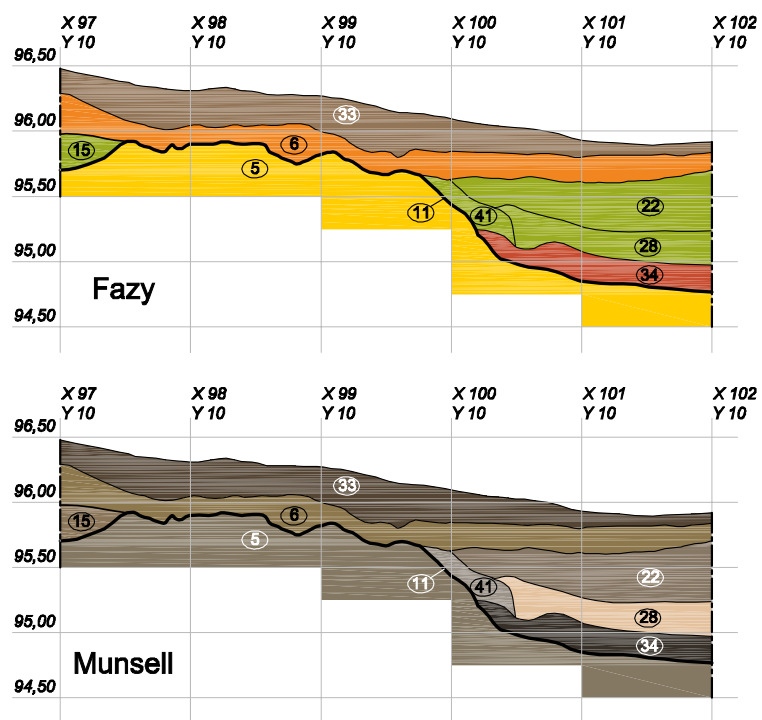
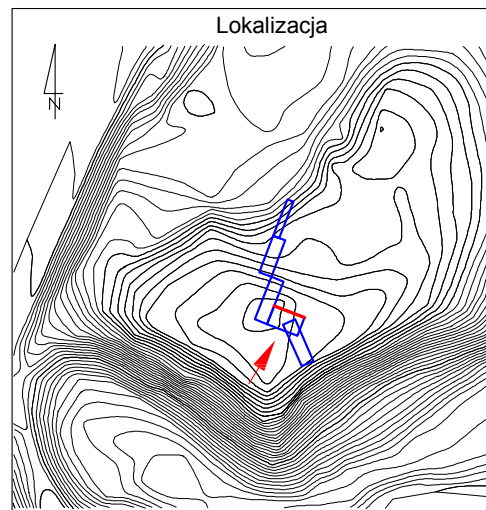
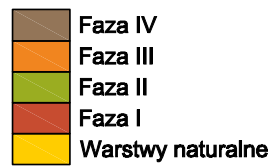
Ryc. 13. Trupel, st. 4. Narożnik budynku i pozostałości pieca kopułkowego (fot. J. Wysocki)

Trupel, st. 1
gm. Kisielice
-1 m-

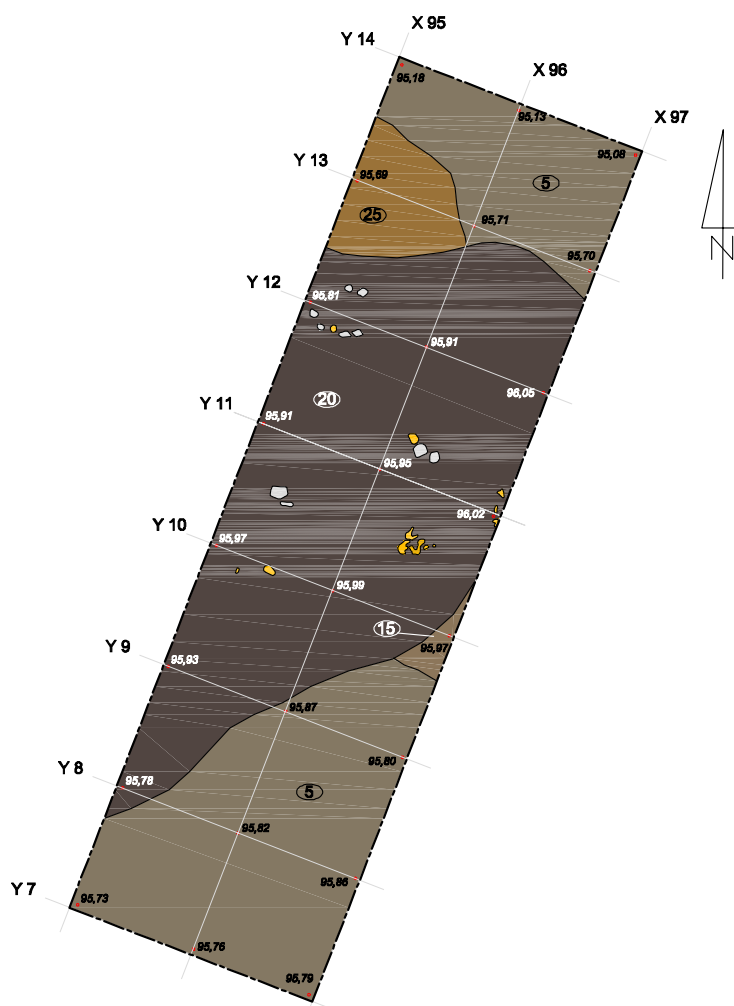
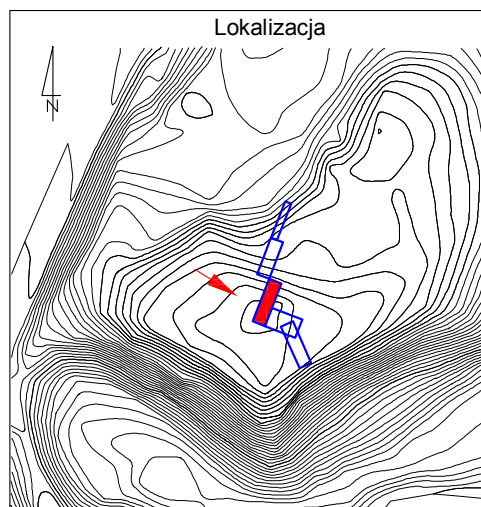
Ryc. 14. Trupel, st. 4. Ściana południowa wykopu 1 (oprac. R. Solecki i J. Wysocki)

Trupel, st. 1
gm. Kisielice
-1 m-

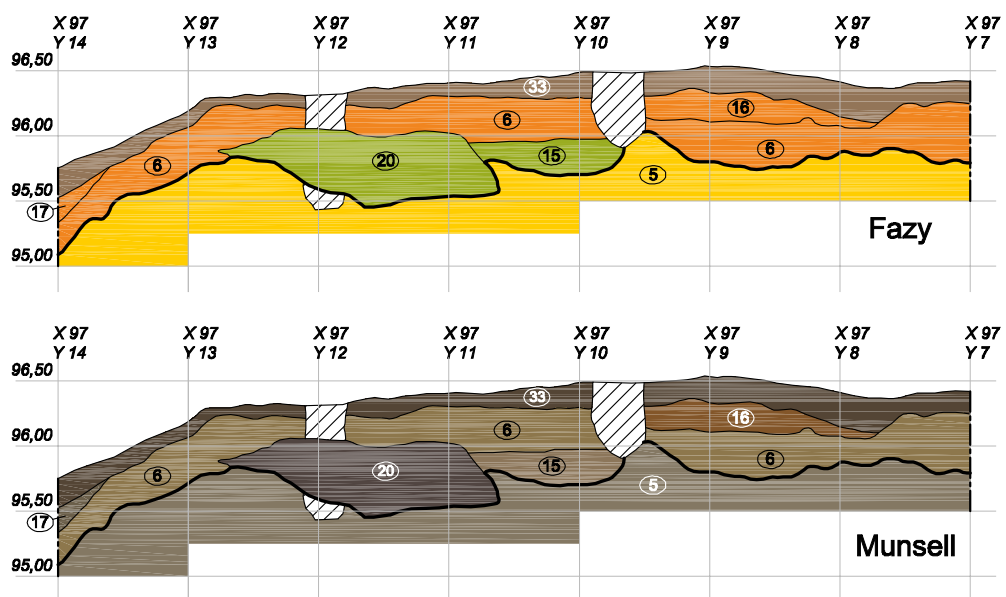
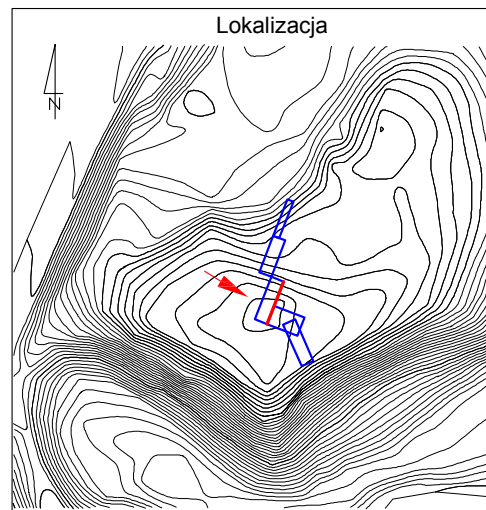
Ryc. 15. Trupel, st. 4. Ściana północna wykopu 1 A (oprac. R. Solecki i J. Wysocki)

Trupel, st. 1
gm. Kisielice
-1 m-

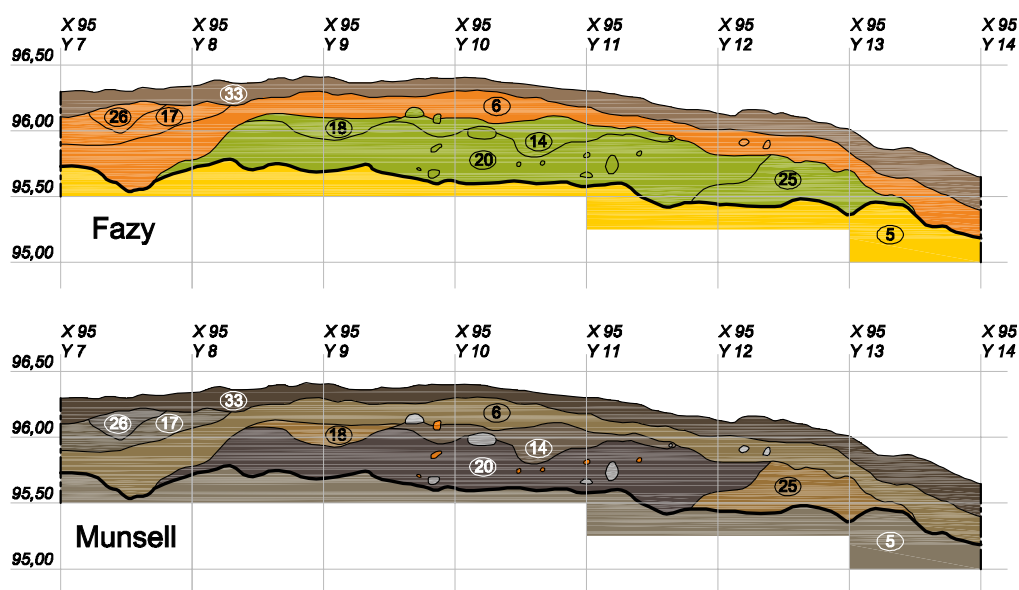
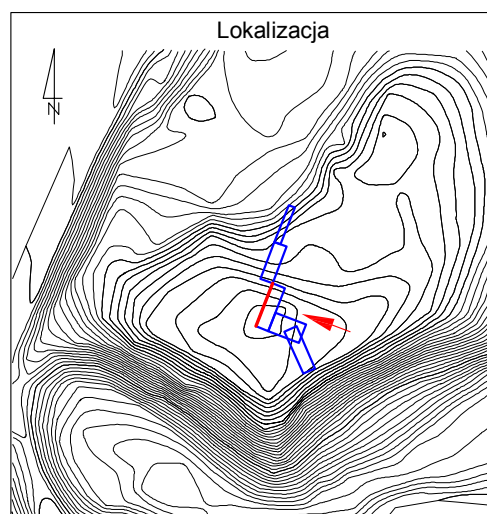
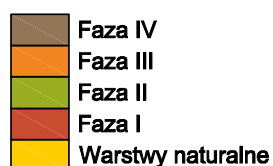
Ryc. 16. Trupel, st. 4. Plan wykopu 2 na poziomach warstw związanych z Fazą II (oprac. R. Solecki i J. Wysocki)

Trupel, st. 1
gm. Kisielice
-1 m-

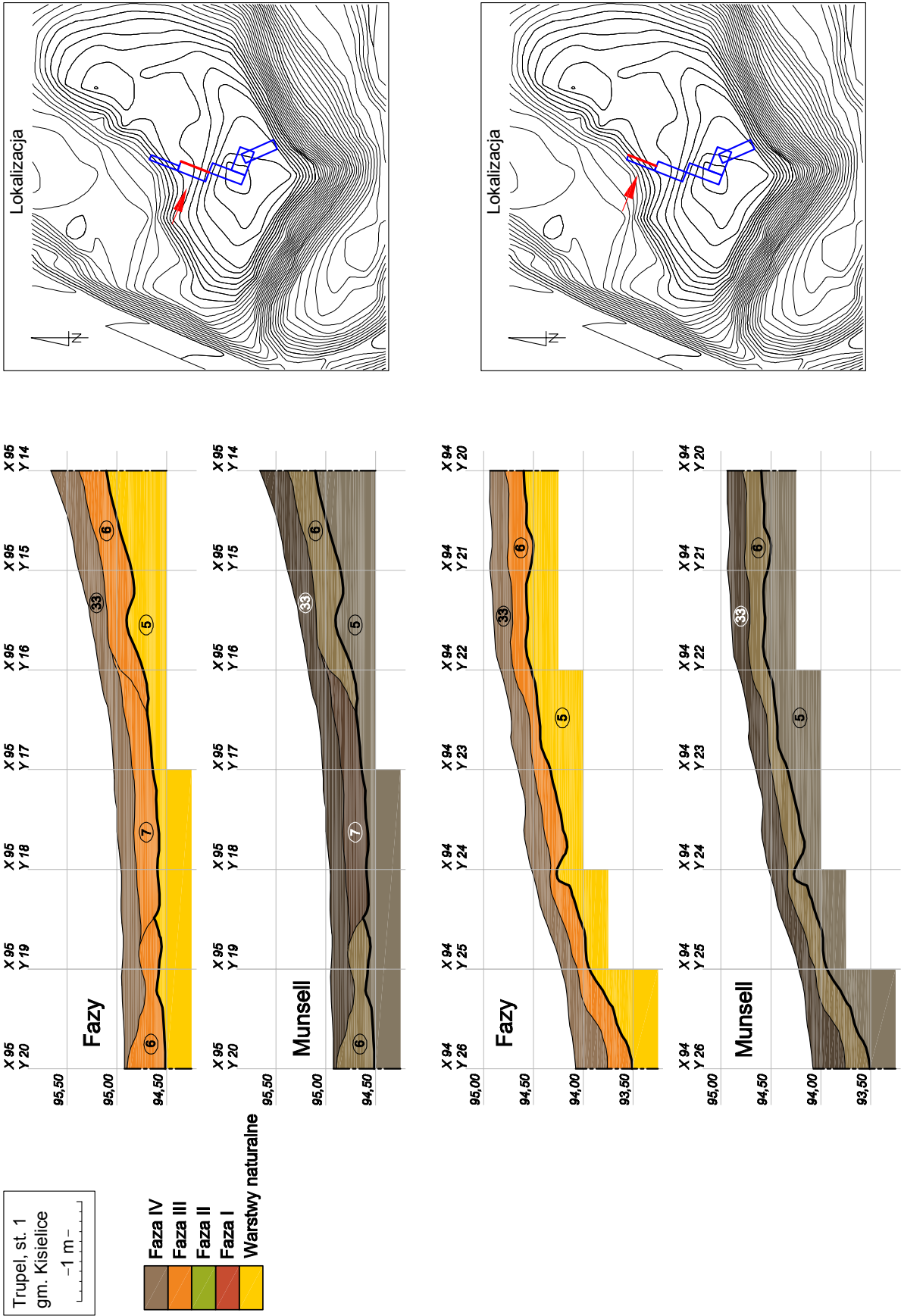

Ryc. 17. Trupel, st. 4. Ściana wschodnia wykopu 2 (oprac. R. Solecki i J. Wysocki)

Trupel, st. 1
gm. Kisielice
-1 m-

Ryc. 18. Trupel, st. 4. Ściana zachodnia wykopu 2 (oprac. R. Solecki i J. Wysocki)

Ryc. 19. Trupel, st. 4. Ściana wschodnia wykopów 3 i 4 (oprac. R. Solecki i J. Wysocki)

drogi z Trupla do Piotrowic Małych. Droga ta przebiega przez stanowisko, odcinając je od wysoczyzny. Warstwy te, to - w kolejności stratygraficznej - przemieszany, lekko gliniasty piasek z drobinami polepy 6 (W1, 2, 3, 4), jednorodna glina 16 (W2), niejednorodna, przemieszana, piaszczysta ziemia 17 (W2), niejednorodna, piaszczysta glina z fragmentami polepy 26 (W2), piaszczysta glina z drobinami węgla drzewnych 7 (W3) i twarda ziemia z dużą ilością węgla drzewnych i polepy 10 (W3) (ryc. 17-19).

Faza IV

Najmłodszą fazę reprezentuje niejednorodny, sypki piasek 33 (W1, 2, 3, 4) pokrywający całą powierzchnię stanowiska i będący współczesnym poziomem użytkowym stanowiska.

ZNALEZISKA

URSZULA KOBYLIŃSKA

Ceramika

Ogólna charakterystyka zbioru

W trakcie badań wykopaliskowych na terenie grodziska w Truplu, st. 4 w roku 2013 znaleziono łącznie 904 fragmenty ceramiki (tab. 2), głównie „siwej”, o powierzchni matowej, w tym 104 fragmenty z wylewem (stanowiące odpowiednik 708 SEN), 620 fragmentów brzuśców, z których 204 były ozdabiane oraz 59 części den głównie lekko wklęsłych i płaskich na podsypce (stanowiące odpowiednik 693 SEN). Ceramika znaleziona na terenie tego stanowiska jest jednolita w charakterze. Naczynia mają barwę w odcieniach od jasnoszarej do czarnej (5YR 6/1, 5/1, 4/1). Były one wypalone w atmosferze redukcyjnej, z przełamami w przeważającej większości jednolicie szarymi, choć niewielka część ceramiki ma dwukolorowe czerwono-szare i czerwono-brązowe (5YR 5/2, 5/3, 5/4) plamy na powierzchni, co wskazuje na nierówny wypał. Większość zachowanych fragmentów charakteryzuje powierzchnia szorstka, kostropata lub tylko lekko wygładzona. Znaleziono jedynie siedem ułamków brzuśców, oraz fragment ucha i flaszki-butelki pochodzących z ceramiki o powierzchni wyswieconej. Wśród odkrytych ułamków naczyń można wyróżnić głównie dzbanki, garnki, misy i pokrywy naczyń. Zestawienie przykładowych form części brzegowych dzbanów, garnków i waz prezentuje ryc. 20.

Formy naczyń

Dzbany, dzbanki, dzbanuszki (tabl. 1-2)

Największą liczebnie grupę stanowią fragmenty ceramiki, które określić możemy jako pochodzące z różnych wielkości dzbanków. Ze względu na cechy takie,

jak stopień szorstkości powierzchni i kołnierzowate wylewy o małych średnicach, można określić je jako dzbany kuchenne. Są to naczynia o średnich i małych średnicach wylewu. Brzegi ich są lekko i słabo wychylone lub cylindrycznie ukształtowane (tabl. 1:1-2), częściej o mocno wywiniętych wysokich, profilowanych kołnierzach z zaokrąglonymi krawędziami (tabl. 1:3-10) lub o nieco niższych kołnierzach (tabl. 1:11; 2:1-13). Mają one powierzchnię barwy szarej i ciemnoszarej.

Najliczniej wystąpiły w tym zespole naczynia z mocno wydzielającym się, szerokim, owalnym brzegiem z podwiniętym pasmem gliny od zewnątrz, tworzącym wysokie, profilowane wgłębieniem kołnierze (tabl. 1:3-10). Wystąpiły one w wielu jednostkach stratygraficznych z Fazy I (36), Fazy II (3, 4, 20) i Fazy III (2, 10, 12, 16). Średnice ich wylewów wynoszą od 12 do 20 cm; najliczniej wystąpiły dzbanki o średnicy wylewu 12 cm i 14 cm. Wszystkie te naczynia mają lekko szorstkie, szare i ciemnoszare, matowe powierzchnie. Ponieważ zachowane są tylko w małych ułamkach części z wylewem, nie pozwalają na rekonstrukcję proporcji całej formy naczyń.

Mniej licznie wystąpiły formy o cylindrycznie ukształtowanej części górnej (tabl. 1:1-2), z lekkim profilowaniem i wąskim, zaokrąglonym brzegiem od zewnątrz i od góry. Wylewy tej odmiany charakteryzują się wyodrębnionym, lekko pogrubionym brzegiem, ze specyficznym przewężeniem w centralnej jego części. Krawędzie ich są zaokrąglone i ścięte do wewnątrz. Naczynia takie, których fragmenty odkryte zostały w warstwach 12, 16, 20 i 28 z faz II i III grodziska w Truplu, są cienkościenne, o małych średnicach wylewu, wynoszących od 9 cm do 18 cm. Charakteryzują się one lekko szorstką, szarą, matową powierzchnią i średnio silnym obtoczeniem ścianek. Naczynia z tego typu wylewami wystąpiły na terenie grodzisk i w ośrodkach miejskich z okresu II połowy XIII do początków XV w.⁵ Bliskimi analogiami są formy naczyń odkryte na terenie zamku w Reszlu, pow. kętrzyński, datowane na 2 połowę XIV w.⁶ Podobna forma wystąpiła także wśród materiału ceramicznego znalezionego np. w wieży rycerskiej w Witkowie, st. 6, gm. Szprotawa, pow. żagański⁷, gdzie datowana jest na XIV-XV w., co wskazuje, że jest to forma o szerokim geograficznym zakresie występowania, wiążąca się z kulturą miejską i rycerską późnego średniowiecza, niezależnie od regionu.

Występujące w jednostkach 4, 20 i 28 z Fazy II pojedyncze egzemplarze cienkościennych form małych dzbanów o wąskich profilowanych brzegach, są dobrze opracowane i należy je zaliczyć do naczyń lepszej jakości. Naczynia z jednostki stratygraficznej 20, o średnicy wylewu wynoszącej 12 i 14 cm, charak-

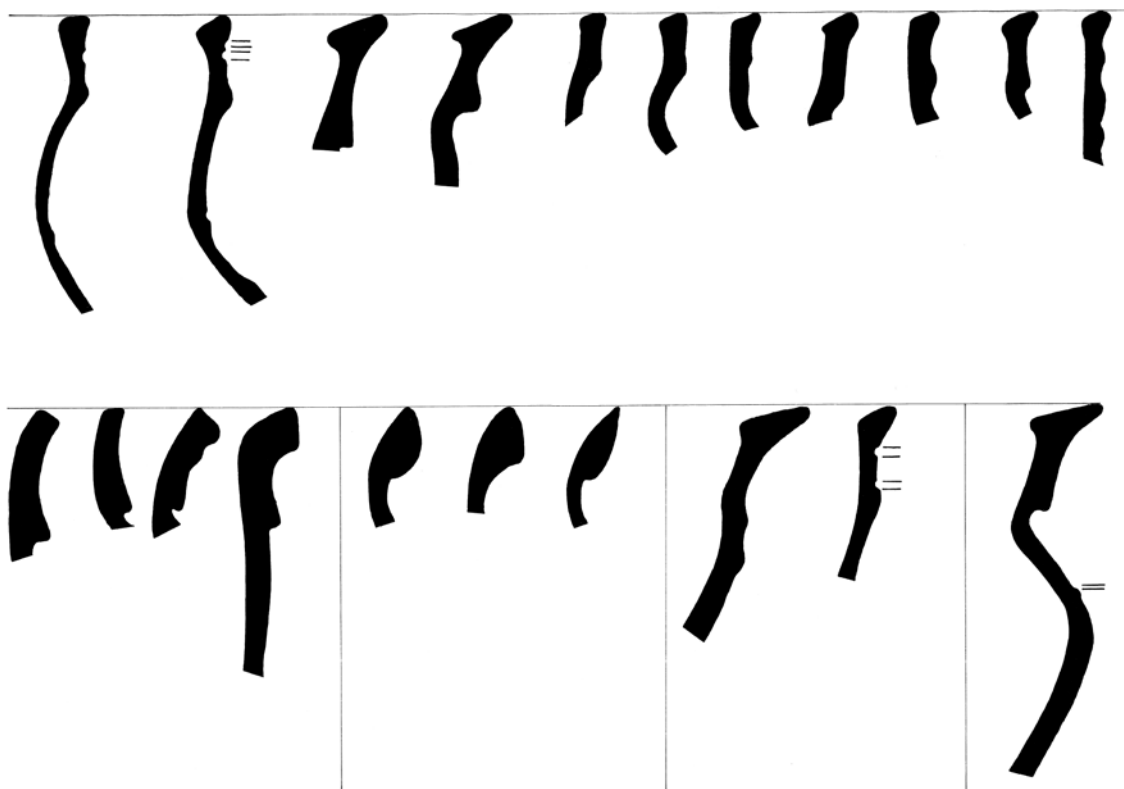
⁵ Gajewska i Kruppé 1965; Kruppé 1967; Nawroński 1973.

⁶ Sikorska-Ulfik 1994: ryc. 4:1-4.

⁷ Kałagate 1994: ryc. 3:2.

Tabela 2. Zestawienie ilościowe fragmentów ceramiki z grodziska w Truplu, st. 4 (oprac. U. Kobylińska)

Faza	Jednostka stratygraficzna	Liczba fragmentów łącznie	Liczba różnych naczyń	Wylewy		Szytki	Brzusce								Ucha	Pokrywki	Części przydenne	Dna						Ceramika siwa	Fragmenty przepalone	Fragmenty o wypłukanej powierzchni	Późne średniowiecze				
				Liczba fragmentów	SEN		Liczba fr. ogółem	Gładkie	Wyswieceane	Szorstkie	Nieokreślone	Ornamentowane						Odciski													
												Linia falista	Ornament plastyczny	Odciski																	
I	32	46	3	3	14	7	32	2		30		5	1		2	2	1	13		1				38		10	46				
II	3	21	4	4	42	2	8		1	7		4			2		4	2	24	1	1	2		21		1	21				
II	4	71	4	6	40	2	46			43	3	17	1		3	1	10	5	72	3	2	3	2	1	63	1	2	71			
II	18	3	1	1	3		1			1							1	15		1		1		1			3				
II	20	318	35	42	311	3	225			201	24	53	1	2	23	1	2	25	244	11	6	17	3	4	289	8	21	318			
II	22	16				2	13			13		4					1								14	2	3	16			
II	25	1	1	1	21																							1			
II	28	171	16	16	142	2	8	131	1	125	5	24	6	3		3	11	5	68	2	3	2	2		152	4	9	171			
II	30	10					8			7	1	2					1	1	12	1		1				1		10			
II	34	4					4			3	1	1		1		1												4			
III	6	29	5	5	19		3	16	1	11	4	2		2	3	3	3	1	20		1	1			25	3		29			
III	10	30	3	3	10		1	23		23		11	1	2		2	2	1	50	1					28		1	30			
III	12	13	4	4	32		7			7		1						2	22		1	1	1	1	7			13			
III	16	17	4	4	14	1	1	10	1	8	1	2		2		2	2								2		1	17			
III	17	2					1					1					1								2			2			
IV	33	152	15	15	60	2	4	96	3	84	9	19	3		4	1	2	14	15	153	6	6	8	5	2	128	2	11	152		
SUMA	904	904	95	104	708	8	39	620	2	7	563	48	146	14	2	44	3	11	67	59	693	1	26	21	36	11	10	770	22	59	904

Ryc. 20. Trupel, st. 4. Formy wylewów naczyń (oprac. U. Kobylński, rys. D. Wach)

teryzują się brzegiem wyodrębnionym, zgrubiałym i profilowanym za pomocą żłobków. Krawędzie ich są zaokrąglone i ukośnie ścięte do wewnątrz lub wypłaszczone. Wylew jest lepiej opracowany i gładzy od reszty ścianki. Przy jednym z dzbanów zachowała się część dużego, szerokiego ucha (tabl. 1:2). Naczynia te są silnie obtoczone na całej powierzchni. Analogiczne formy datowane są na 2. połowę XIV w. i wiek XV⁸. Analogiczne dzbanki z uchami zidentyfikowano w materiale zabytkowym z grodziska w Durągu, gm. Ostróda, pow. ostródzki (grupa 8)⁹.

Flasze (tabl. 5:2)

W jednostce stratygraficznej 20 odkryto naczynie o średnicy wylewu wynoszącej 6 cm, o powierzchni ciemnoszarej (5YR 4/1) z obu stron ścianki, matowej od wewnątrz i wyświeconej poziomymi smugami od strony zewnętrznej. Została ona ozdobiona w miejscu przejścia szyjki w brzusek dwiema wąskimi plastycznymi listwami. Ta cienkościenna forma o długiej prostej szyjce i profilowanym, wychylonym wylewie, wydaje się być mocno baniastą butlą z wąską, cylindryczną szyją.

W jednostkach 4, 20 i 28 odkryto pojedyncze egzemplarze naczyń o małych średnicach wylewu, silnie profilowane. Być może są to cienkościenne fiasze lub dzbanki.

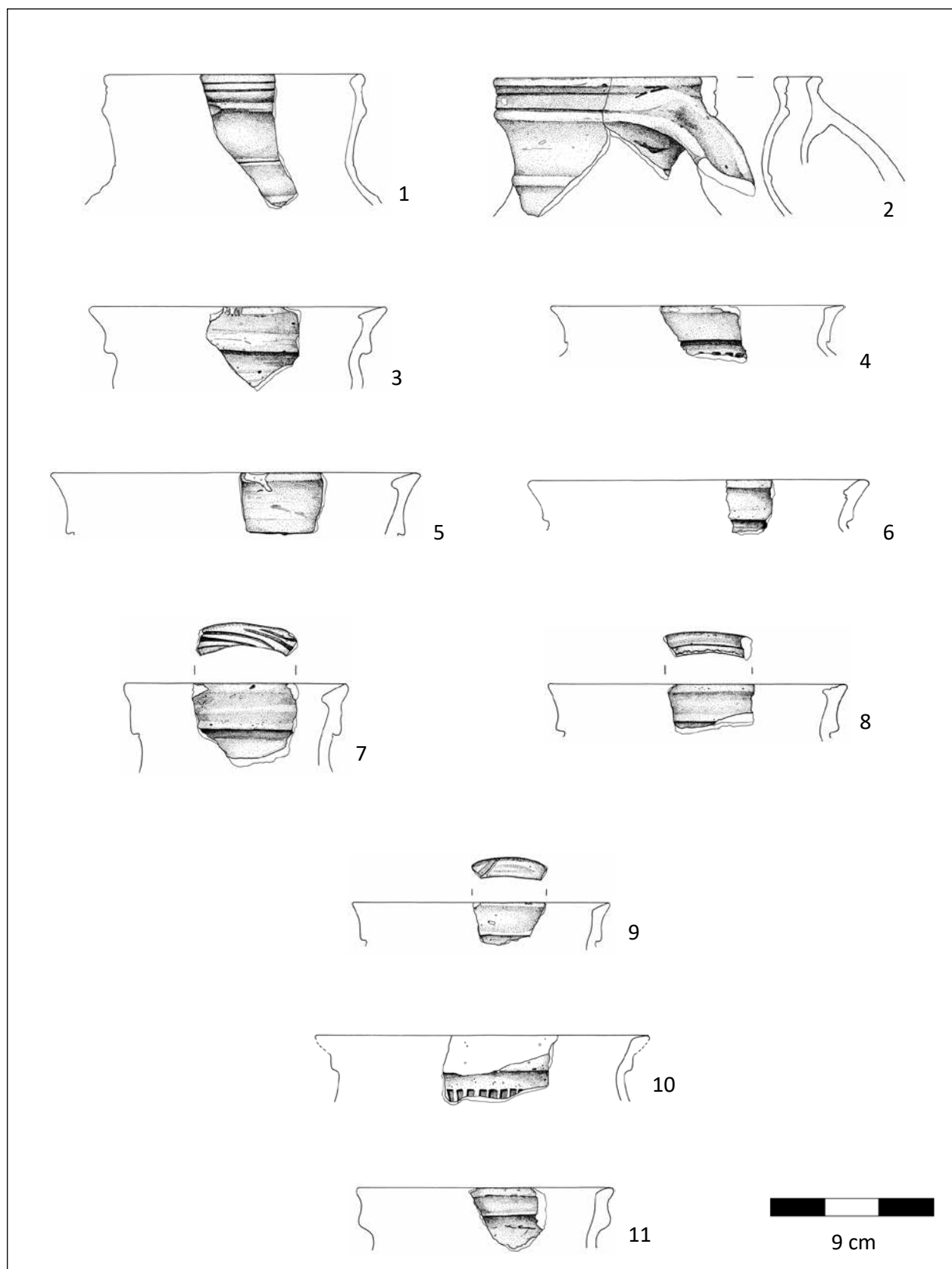
Garnki (tabl. 3:1-10; 4:1)

Brzegowe fragmenty naczyń, które możemy określić jako różne formy garnków do gotowania, pozwalają na rekonstrukcję średnic ich wylewów jako średnich i dużych, zawierających się pomiędzy 12 a 22 cm, ale najczęściej średnice te wynosiły ok. 16-18 cm. Są to naczynia z wychylonym, pogrubionym, zaokrąglonym od zewnątrz brzegiem (tabl. 3:1-6). Formy takie znalezione zostały w warstwach Fazy II (3, 20 i 25) oraz Fazy III (11, 12) grodziska oraz w warstwie powierzchniowej. Są to naczynia barwy szarej i szarobrazowej, ciemnobrazowej, a w wyjątkowych przypadkach ceglaste. Przełamy ich bywają dwu- i trójwarstwowe. Powierzchnia garnków zawsze jest szorstka i słabiej obtoczona, a także gorzej wykonana, niż w przypadku innych typów naczyń, za wyjątkiem naczyń ceglanych cienkościennych. Formy z wychylonym zaokrąglonym brzegiem podobne są do naczyń z Ostródy – „Bramy Garncarskiej”¹⁰, a także ze st. 4 w Borecznie, gm. Za-

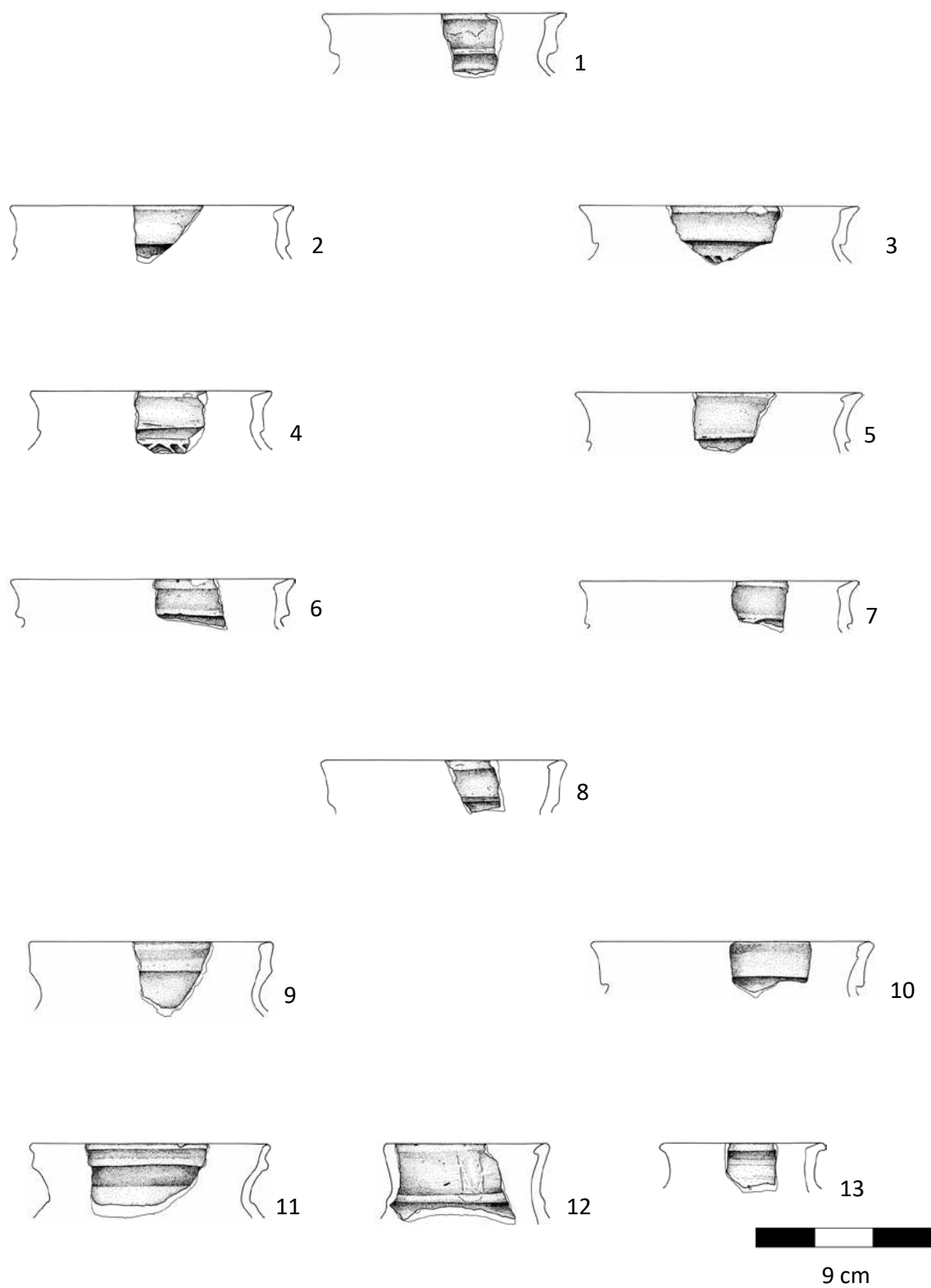
⁸ Np. Kałagate 1994: 163, ryc. 3:6.

⁹ Por. opracowanie wyników badań grodziska w Durągu, w niniejszym tomie.

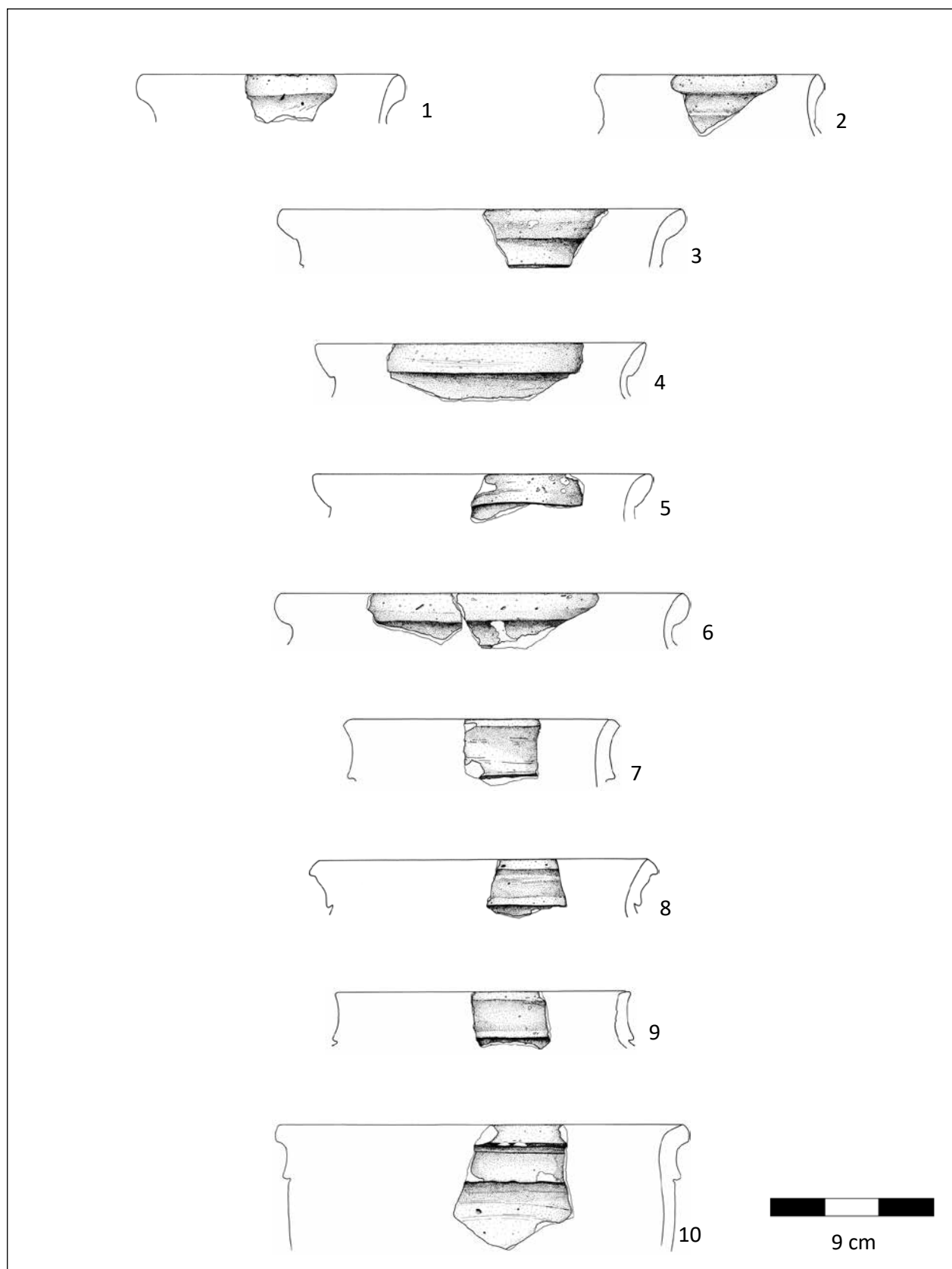
¹⁰ Michalski 1998: ryc. 17:1-6.

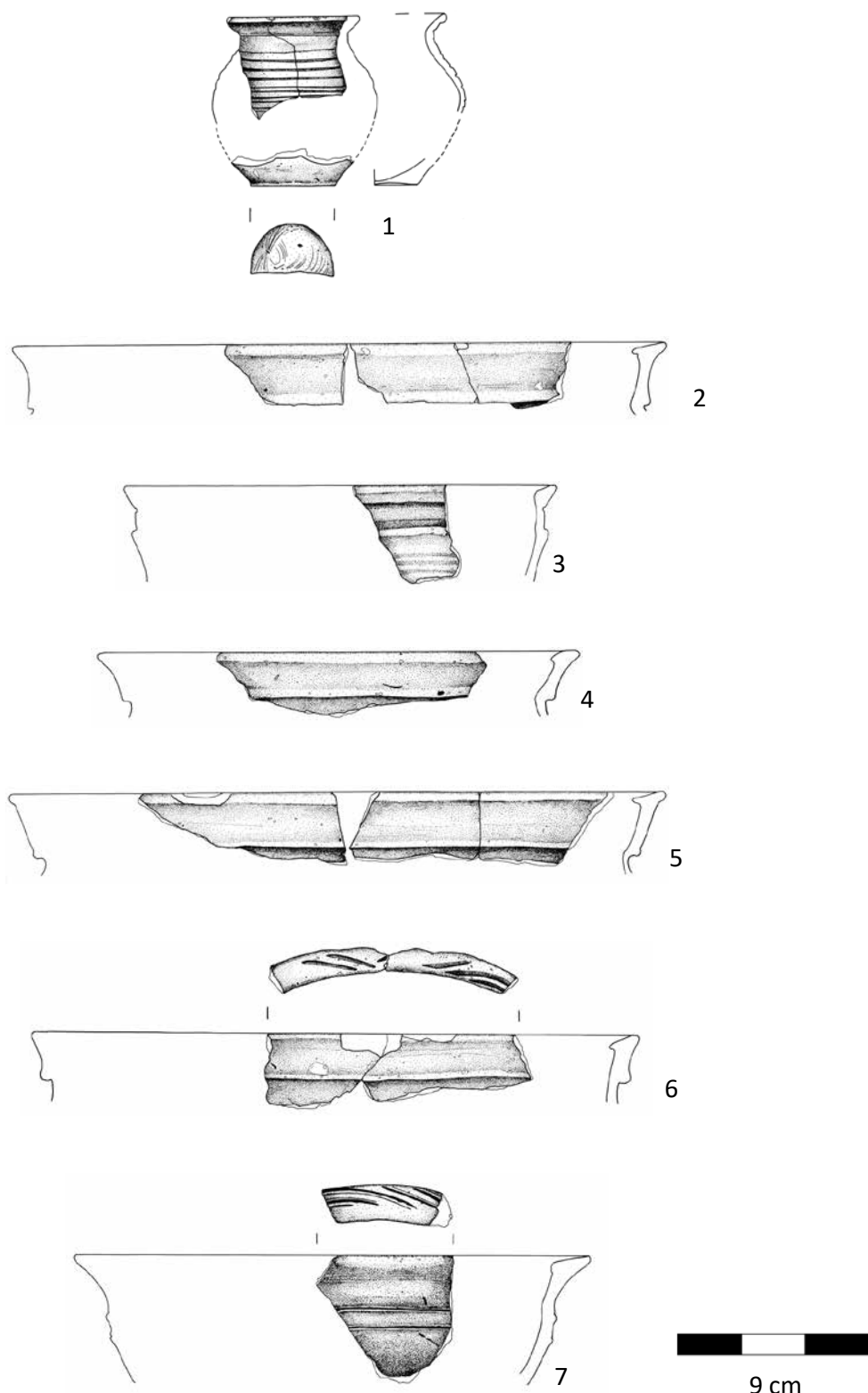
Tablica 1. Trupel, st. 4. Fragmenty dzbanów (rys. A, Chojnacka-Banaszkiewicz)

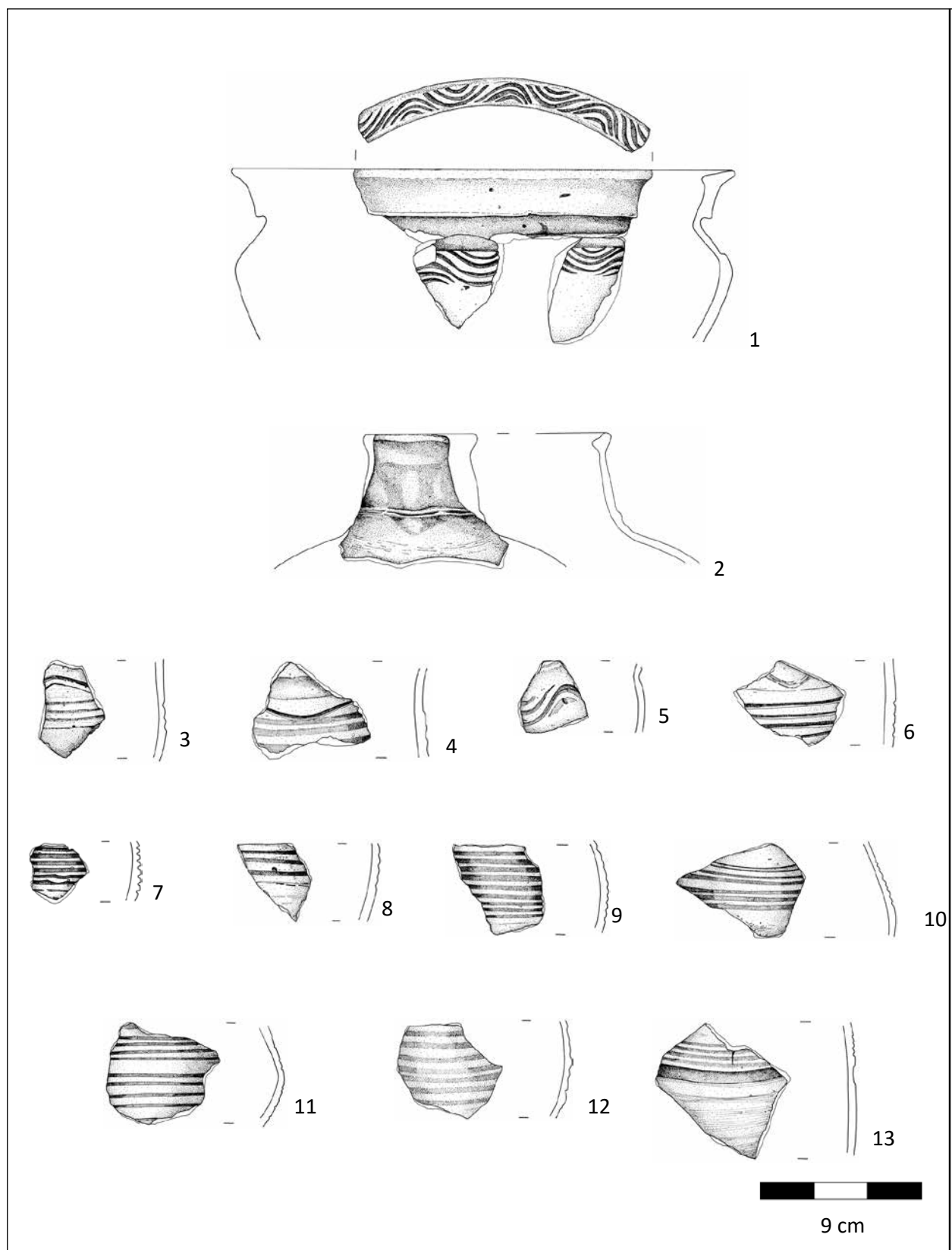
Tablica 2. Trupel, st. 4. Fragmenty dzbanów (rys. A, Chojnacka-Banaszkiewicz)

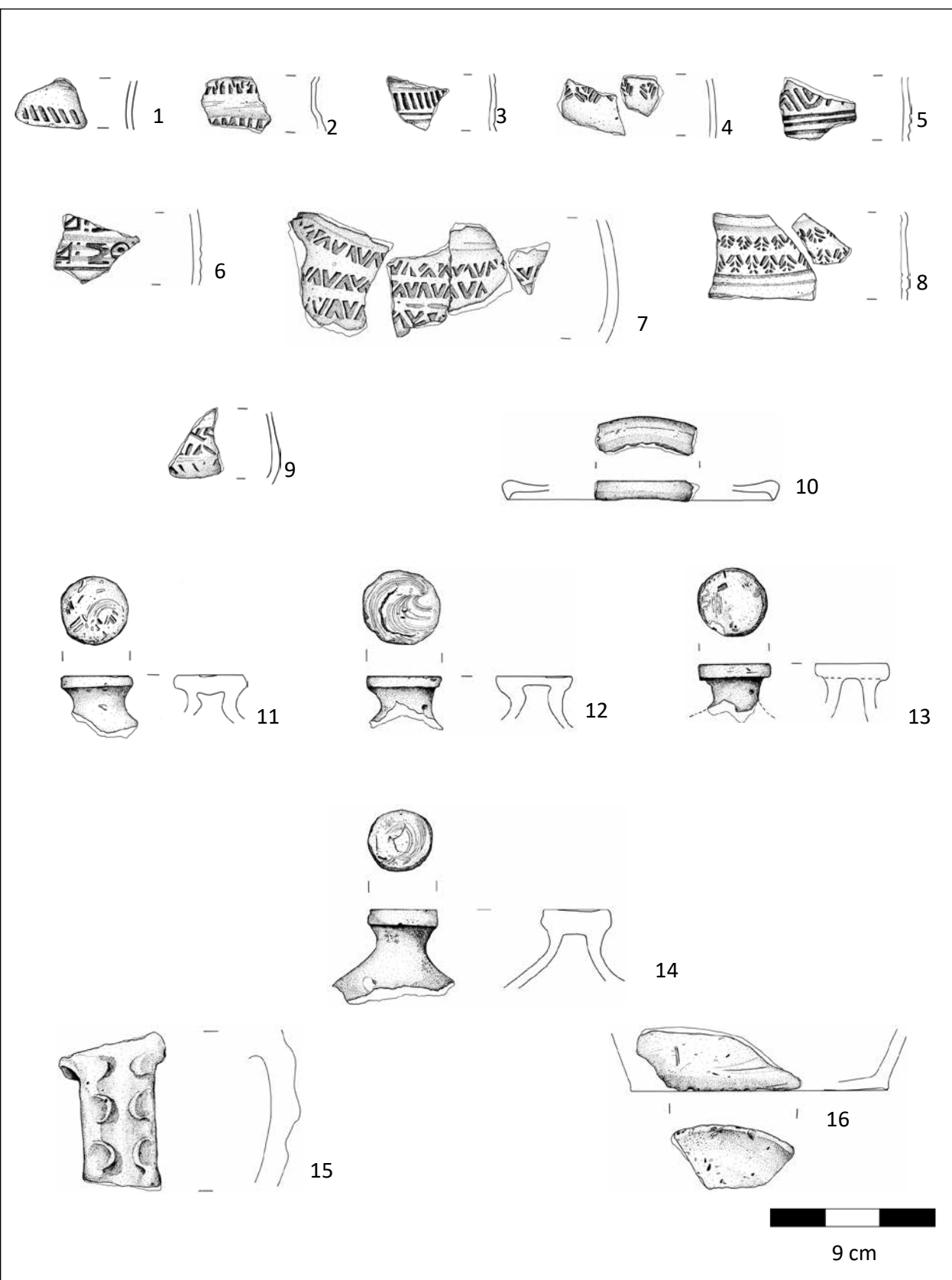
Tablica 3. Trupel, st. 4. Górne części garnków (rys. A, Chojnacka-Banaszkiewicz)

Tablica 4. Trupel, st. 4. Fragment garnka (1) oraz fragmenty naczyń szerokootworowych (2-7) (rys. A, Chojnacka-Banaszkiewicz)

Tablica 5. Trupel, st. 4. Fragment wazy (1), flaszki (2) oraz brzośce naczyń ornamentowanych (3-13) (rys. A, Chojnacka-Banaszkiewicz)

Tablica 6. Trupel, st. 4. Brzuśce naczyń ornamentowanych (1-9), fragmenty pokryw (10-14), ucho (15) oraz fragment części przydennej naczynia z dnem (16) (rys. A. Chojnacka-Banaszkiewicz)

lewo, pow. iławski¹¹. Pozostałe znalezione w Truplu, st. 4 naczynia garnkowate mają lekko wychylone wylewy ze ściętym ukośnie brzegiem (tabl. 3:7-10). Są to fragmenty garnków zaopatrzone w charakterystyczny okap, bez wyodrębnionego wrębu. Ich średnice wylewów zawierają się między 14 a 22 cm. Są to naczynia barwy szarej, o powierzchni matowej i dość silnie obtoczone, o czym świadczą ślady smug, po nierozprowadzonej glinie od wewnątrz. Garnki, szczególnie te o większych średnicach wylewów, są masywne i grubościennie. Formy takie wystąpiły w warstwie 4 i 20 oraz w warstwie powierzchniowej. Analogiczne formy garnków z lekko wychylonym, ukośnie ściętym brzegiem wystąpiły w materiale ceramicznym z Reszla, st. 1, pow. kętrzyński¹². Tego typu garnki są rozpowszechnione od wieku XIV do XVI, z największym nasileniem występowania przy padającym na wiek XV¹³.

W zasobnej w ceramikę warstwie 20 odkryto małe naczynko o średnicy wylewu wynoszącej 6 cm i dna 4 cm, które można opisać jako baniasty cienkościenny garnuszek z silnie wychylonym brzegiem (tabl. 4:1). Baniasty brzusec barwy jasnoceglasto żółtej od szyjki do dolnej części brzuśca jest ozdobiony dookólnymi poziomymi żłobieniami, a dno ma ślady odcinania.

Naczynia szerokootworowe (tabl. 4:2-7)

Fragmentów pochodzących z naczyń szerokootworowych, które zakwalifikować można do kategorii mis lub waz jest w materiale zabytkowym z Trupla, st. 4 niewiele. Generalnie są to naczynia cienkościennie o średnicach wylewów zawierających się między 24 a 30 cm, z masywnymi i mocno zaznaczającymi się wylewami. Najczęściej szerokie do 3 cm pasmo gliny wywiniete jest na zewnętrzną ściankę, co uwidocznione jest śladem dolepienia w przełamie. Brzegi tych naczyń są szerokie (szerokości od 1,5 cm do 2 cm), uformowane ukośnie i od wewnątrz zaokrąglone, niekiedy ornamentowane rytymi łukowatymi nacięciami, a żłobkami i wąskimi wałeczkami na szyjce i pod wylewem (tabl. 4:3, 6-7; 5:1). Można przypuszczać, że były to raczej naczynia głębokie, sądząc po niewielkim wychyleniu części brzegowej. Misy były silnie obtaczane, miały regularne ścianki i krawędzie. Naczynia misowate odkryto w Truplu, st. 4 w warstwach 4, 20 i 28 oraz warstwie powierzchniowej.

W przypadku naczynia wazowatego (tabl. 5:1), o średnicy wylewu wynoszącej 28 cm, ornament łuków na szerokim wylewie jest odwzorowaniem analogicznego wzoru występującego na brzuścu tego naczynia. Jego szerokie brzegi są mocniej wygładzone, choć nie wypolerowane, a pozostała część

ma powierzchnię matową i szorstką. Ścianki mają barwę ciemnoszarą, miejscami czarną, a przełam jest jednolicie szary z drobnoziarnistą domieszką piasku i niewielką ilością drobnych srebrnych ziaren miki. Ze względu na cienkościennność, dobre opracowanie powierzchni, głębokość formy i silne uwypuklenie brzuśca, można sądzić, że było to naczynie stołowe o dużej pojemności. Nieco podobne formy mis znane są z różnych regionów, np. z grodów i gródków z Siedlankowa, gm. Pęczniew, pow. poddębicki, Mymonia, gm. Besko, pow. sanocki, Chałupek, gm. Kamieniec Żąbkowski, pow. żąbkowski, czy Nakła z 2. połowy XIV w. i początków XV w.¹⁴

Inne formy naczyń

W jednostce stratygraficznej 18 z Fazy II znaleziono niewielki fragment ceramiki z płasko ściętym wylewem i ostrym załomem brzuśca, o powierzchni czarnej, wyświeconej. Ze względu na fragmentaryczność zachowania i brak ścianki wewnętrznej trudno jednoznacznie określić formę tego „siwego” naczynka. Niewielka średnica wylewu (13 cm) oraz rodzaj wyświeconej powierzchni zewnętrznej wskazuje, iż może to być forma pucharka z rodzaju stołowych naczyń luksusowych.

W jednostce stratygraficznej 20 znaleziono niewielkie dwa fragmenty podobnych do siebie cienkościennych naczyń o średnicy wylewu wynoszącej ok. 14 cm, z silnie wychylonym, pogrubionym brzegiem i z wgłębieniem na pokrywę.

Ornamentyka naczyń

Ornament zachował się jedynie sporadycznie na większych częściach zachowanych szyjek i brzuśców. Są to poziome żłobienia, plastyczne wałki, geometryczne, niezbyt głębokie, odciski na szyjkach i rowki oraz profilowania na wylewach (tabl. 1:1-2, 4, 10; 2:3-4, 11-12; 5:7-13). Zachowane fragmenty brzuśców charakteryzują się występowaniem ornamentu w formie połączenia żłobień dookólnych z niską i wąską linią falistą (tabl. 5:3-6). Część dzbanów o szerokich brzegach, podobnie jak wazowatych naczyń szerokootworowych, zdobiona jest żłobieniami dookólnymi, ukośnymi i łukowatymi (tabl. 1:7-9; 4:6-7; 5:1). Podobne wylewy występują na nieodległych średniowiecznych stanowiskach miejskich w Ostródzie¹⁵ i Iławie¹⁶.

Brzuśce naczyń były ozdabiane - zawsze poniżej szyjek - poziomymi żłobkami dookólnymi; dodatkowo niektóre naczynia miały ornament w postaci pojedynczych pasm falistych wykonanych rylcem (tabl. 5:3-6). Ornament głęboko rytymi liniami łukowatymi / falistymi występuje często w dwóch lub w kilku rzędach, jeden

¹¹ Żurek 2013: ryc. 34-35, 38.

¹² Sikorska-Ulfik 1994: ryc. 1.7.

¹³ Kałagate 1994: 163, ryc. 2:3.

¹⁴ Kruppé 1981: 59.

¹⁵ Michalski 1998: ryc. 17:12, 18, 21.

¹⁶ Kobylińska 1999: tabl. I-II.

pod drugim. Na wylewach i brzuścach występują wielokrotne linie faliste, starannie wykonane, o łagodnych łukach (tabl. 5:1). Żłobienia rylcem wykonane są starannie, na dużych obszarach brzuśca lub pasmami po kilka w większych odstępach (tabl. 5:7-13). Narzędziem wykorzystywanym do wykonywania ornamentu były rylce cienkie i zastrzone, pozostawiające głębokie rysy, z najgłębszym przegłębieniem w środkowej części żłobka; bądź rylce szersze, o szerokości 0,2-0,3 cm, o płaskich końcówkach, pozostawiające szerokie i niezbyt głębokie linie o płaskim wnętrzu. Zauważyć można zasadę, iż w dolnych partiach naczynia żłobienia są szersze i płytsze, niż w wyższych partiach naczynia. Niekiedy na fragmentach dzbanów o cylindrycznych górnych partiach występują głębokie rowki z wysokimi obłymi przestrzeniami pomiędzy nimi i ornamentem geometrycznych odcisków. Najczęściej brzuśce oraz szyjki pod wylewem nosiły ornament geometrycznych odcisków (tabl. 6:1-5, 7-9). Są to kombinacje małych trójkątów, prostokątów i kwadratowych wgłębień i prostych odcinków. Tworzą one wzory zygzakowate, małe „choinki”, bądź ukośne pasy krótkich odcinków. Ornament taki występuje często w dwóch lub w kilku rzędach, jeden pod drugim. Odciski bywają głębokie i bardzo starannie wykonane, wyraźne, ale też często niewyraźne i zatarte. Przejścia pomiędzy szyjką a brzuścem podkreślane bywają plastycznym wąskim żeberkiem, pojedynczym lub podwójnym (tabl. 4:3, 7; 5:2; 6:2-3, 8).

Jeden fragment brzuśca (tabl. 6:6) o wygładzonej powierzchni, pochodzący z cienkościennego, szarego naczynia, wypalonego w atmosferze redukcyjnej, wyróżnia się ornamentem w postaci regularnych odcisków wykonanych radełkiem o wzorze literowym. Fragment naczynia został wykonany z masy ceramicznej z niewielką zawartością drobnego piasku, o jednolitym przełamie. Odciski wyraźne wzory liter na powierzchni w układzie poziomym – obrócone o 90 stopni, wykonano w dwóch rzędach w pasie o wysokości ok. 1,5 cm. Późnośredniowieczna ceramika naczyniowa z ornamentem literowym określana jest jako tzw. ceramika husycka. Znana jest ona z odkryć na Kujawach¹⁷ i datowana jest głównie na wiek XV.

Plastyczny ornament w postaci mocnych wgłębień palcowych wystąpił jedynie na powierzchni dużego, szerokiego i masywnego ucha zachowanego fragmentarycznie (tabl. 6:15).

Pokrywki

W czasie badań odkryto 11 fragmentów różnych części pokryw. Są to zarówno fragmenty z brzegiem (tabl. 6:10), fragmenty ścianek, jak i okrągłe uchwyty (tabl. 6:11-14). Pochodzą one z warstwy powierzchniowej oraz z jednostek 2, 6, 20, 28 i 35. Pięć górnych części

pokryw miało zachowany okrągły uchwyt o średnicy wynoszącej 3,5–4 cm, ze śladami odcinania na powierzchni. Znaleziono także pięć fragmentów brzegowych pokrywek o krawędzi szerokiej, płaskiej, zaokrąglonej lub wąskiej, o średnicach wynoszących od ok. 14 do ok. 16 cm. Analogiczne formy pokrywek i ich uchwytów znaleziono w zespole ceramiki z miast i zamków Warmii i Mazur, np. ze średniowiecznego przedmieścia Iławy¹⁸, czy z Reszla¹⁹, a także z wielu innych stanowisk z 2. połowy XIV w.²⁰

Ucha

W materiale zabytkowym z Trupla, st. 4 zidentyfikowano jedynie trzy fragmenty ucha, szerokich (ok. 3-4,2 cm), taśmowatych, o grubości 0,7-1 cm. Jedno z nich (z warstwy 4), mocno profilowane, ma powierzchnię wyświeconą wzdłużnymi czarnymi smugami. Pochodzi ono najprawdopodobniej od dzbana matowego od wewnątrz i wyświeconego od strony zewnętrznej oraz ozdobionego poziomymi żłobieniami. W jednostce stratygraficznej 20 odkryto duże i szerokie (szer. 4,2 cm) ucho o powierzchni szarej, matowej, ozdobiane głębokimi odciskami palcowymi (tabl. 6:15). Analogiczna ornamentyka znajduje się na uchu dzbana, który pochodzi z badań na zamku w Toruniu, z zespołu zabytkowego datowanego na okres po 1454 r.²¹

Dna

Wśród materiału ceramicznego z Trupla, st. 4 zidentyfikowano 67 części przydennych i 59 den, głównie lekko wklęsłych, a w dziesięciu przypadkach – płaskich. Ze względu na wielkości średnic i grubość ścianek bocznych i den możemy wyróżnić małe, cienkościennie naczynka o średnicach den wynoszących 4-7 cm, głównie płaskie (tabl. 4:1) i lekko wklęsłe; naczynia średniej wielkości o dnach płaskich średnicy 8-9 cm i duże naczynia (tabl. 6:16) o średnicy den 10-4 cm, głównie lekko wklęsłych, ale też płaskich i wklęsłych, częściej masywnych i grubościennych. Części przydenne charakteryzują się zarówno występowaniem silnego jak i słabego wcięcia przy dnie, gdzie przeważnie uformowana została dobrze widoczna tzw. stopka. Podsypka na dnach jest przeważnie bardzo drobna i mocno zatarta, a w dziesięciu przypadkach widoczne są ślady odcinania.

Podsumowanie

Naczynia znalezione na terenie grodziska w Truplu, st. 4 są jednolite w swym charakterze i podobne do siebie ze względu na rodzaj gliny, stopień obtoczenia,

¹⁷ Horbacz, Mikołajczyk i Wojda 1980; Kajzer 1988; Andrzejewska 1997; Pochylski i Kowalczyk 2011.

¹⁸ Kobylińska 1999: tabl. X:1-2, 4.

¹⁹ Sikorska-Ulfik 1994: ryc. 7:7-9.

²⁰ Kruppé 1981: ryc. 65:3, 12, 14, 18; 66:2-3, 5, 7-8; 69:1-2.

²¹ Kruppé 1981: ryc. 46:18.

a także uformowanie kształtów wylewów. Skromny zakres form i niewielka liczba naczyń wskazuje na jednoczasowe i stosunkowo krótkotrwałe zamieszkiwanie tego miejsca. Głównie w użyciu były tutaj garnki do gotowania, przykrywane często pokrywami, a także różnej wielkości dzbanki i cienkościenne dzbanuszki, o małych średnicach profilowanych wylewów. Najbardziej okazałe, duże misy i ozdobna waza znalezione na grodzisku, podobnie jak inne formy, mają ciemnoszare matowe powierzchnie. Można więc wnioskować, że nie jest to wykwintna ceramika stołowa, która zwykle była wyświecana. Zwraca uwagę brak kubeczków do picia, małych miseczek, patelni i tym podobnych form. W zestawie naczyń użytkowych istotną rolę musiały zatem pełnić naczynia drewniane. Znikoma liczba małych fragmentów brzuśców o wyświeconej powierzchni i obecność naczyń głównie należących do zestawu ceramiki kuchennej, wskazują na niewielką zamożność niedużej grupy mieszkańców.

Materiał ceramiczny z jednostek stratygraficznych grodziska w Truplu charakteryzuje silne rozdrobnienie (tab. 3). Głównie znaleziono fragmenty o wielkości do 4 cm - w sumie 546 fragmentów, a więc ponad połowę (60,40%) całości zbioru. Średnich fragmentów, o wielkości 5-6 cm jest jedynie 266 (29,42%), a dużych - jedynie 92 fragmenty (10,18%). Wnioskować można więc o intensywnych procesach destrukcyjnych zachodzących w warstwach użytkowych i o wielu działaniach niszczących ceramikę na badanym terenie grodziska, takich jak niwelacje, przebudowa, użytkowanie terenu przez deptanie czy częste tłuczenie się cienkościennych, kruchych naczyń w trakcie użytkowania. Wnosić także można, że w warstwach i obiektach pozostały jedynie mniejsze części naczyń, a większe wyrzucano w dalszej odległości od miejsca gospodarowania, tym bardziej, że analizowane frag-

menty naczyń głównie (631 fragmentów, czyli 69,88% zbioru) reprezentują I kategorię zniszczenia (tab. 3). Krawędzie fragmentów ceramiki wykazują ślady zdercia, zatarcia i zniszczenia w niewielkim stopniu, ale nie są bardzo mocno zdarte czy wypłukane.

Naczynia, których fragmenty odkryto na terenie grodziska w Truplu, st. 4, to w ogromnej większości ceramika „siwa”, matowa, podobna do form ceramiki znajdowanych na innych stanowiskach osadniczych charakterystycznych dla okresu drugiej połowy XIV w. i XV w., głównie w rejonie Warmii i Mazur oraz północnych Kujaw²². Przegląd zestawów naczyń stalowoszarzych z dalszych regionów Polski wskazuje na pewne podobieństwa form będących w użyciu w warowniach rycerskich²³. Cienkościennej ceramiki ceglastej, charakterystycznej dla okresu od przełomu XV i XVI w. zidentyfikowano w zespole ceramiki z Trupla, st. 4 jedynie pojedyncze fragmenty.

Zabytki wydzielone (tabl. 7)

Na terenie grodziska w Truplu, st. 4 znaleziono 31 zabytków metalowych, skorodowanych, zachowanych fragmentarycznie.

Grot bełtu do kuszy (tabl. 7:1)

W jednostce stratygraficznej 20 z Fazy II znaleziono dość zniszczony, zgnieciony i skorodowany, niewielki żelazny grot bełtu do kuszy. Grot zachowany jest na długości 3,8 cm, w tym zawiera się ok. 1 cm zdefor-

²² Sikorska-Ulfik 1994: ryc. 2-9; Kobylińska 1999: tabl. I-X, 2000: tabl. IX:1; Żurek 2013: ryc. 33-38.

²³ Kałagate 1994: ryc. 2:3; 3:2.

Tabela 3. Fragmentacja i erozja fragmentów ceramiki z grodziska w Truplu, st. 4 (oprac. U. Kobylińska)

Jedn. strat.	Kategorie wielkościowe [cm]															Stopień erozji				SUMA
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	0	I	II	III	
3		2	4	6	5	2	2										14	5	2	21
4		5	16	19	14	4	6	3	2	2							46	20	5	71
6		3	11	7	6	2											14	8	7	29
10		1	7	13	3	2	3	1									15	15		30
12		1	1	3	6		1	1									8	5		13
16		1	6	7	2	1											10	6	1	17
17			1		1												1	1		2
18			1			1	1										1	1	1	3
20		17	84	75	60	51	19	4	4	4							251	34	33	318
22		1	4	2	4	2	2	1									9	5	2	16
25											1						1			1
28		14	52	44	21	22	11	3	1	1		1			1		138	25	8	171
30		1	3	1	2	1	2										6	3	1	10
32		7	10	14	4	8	2	1									29	6	11	46
33		9	40	50	27	14	6	4	2								92	41	19	152
34				3	1												2	1	1	4
SUMA	0	62	240	244	156	110	55	18	9	7	1	1	0	0	1	0	637	176	91	904

mowanego trzpienia. Waga grotu bełtu kuszy wynosi 9,99 g. Grot - żeleźce strzały kuszy, czyli bełtu - był mocowany na brzechwie za pomocą np. trzpienia, jak w przypadku egzemplarza z grodziska w Truplu. O istnieniu wielu rodzajów grotów bełtów świadczą różne wzmianki pisane i ikonograficzne²⁴. Obecność jednego tylko grotu na stanowisku nie może być dowodem militarnego charakteru stanowiska, bowiem z wielu informacji pisanych dowiadujemy się, że w okresie późnego średniowiecza kusze i strzały do nich były bardzo liczne w grodach i zamkach. Na przykład w licznych arsenałach Zakonu Krzyżackiego przechowywano wiele kusz. W Toruniu w 1394 roku znajdowało się ich 48 000, w niewielkich komturach chełmińskich liczba bełtów sięgała kilku tysięcy, natomiast w zamku w Lipienku spis bełtów obejmował 200 egzemplarzy²⁵. Gdyby w Truplu, st. 4 znajdował się gródek o istotnym znaczeniu obronnym, to znaleziony zbiór grotów bełtów powinien zatem być znacznie liczniejszy. Groty bełtów kuszy znajdowano w wielu mniejszych strażnicach, fortyfikacjach krzyżackich i warowniach w regionie warmińsko-mazurskim, często o charakterze drewniano-ziemnych gródków stożkowatych, między innymi w Narzymiu, gm. Iłowo-Osada, pow. działowski, w Iławie, st. 33 - wyspa Wielka Żuława, czy w Starym Dzierzgoniu, st. 1, pow. sztumski²⁶.

Grot strzały (tabl. 7:6)

Mocno skorodowany z wieloma ubytkami, niewielki grocik o długości całkowitej wynoszącej ok. 6,5 cm, jest wyposażony w okrągłą tulejkę o średnicy 0,6 cm. Grocik odkryto w jednostce stratygraficznej 22 z Fazy II.

Gwóźdź (tabl. 7:2)

W jednostce stratygraficznej 20 z Fazy II znaleziono skorodowany, zachowany na długości 3 cm żelazny gwóźdź z okrągłą główką o średnicy ok. 1,5 cm. Końcówka ostrza, w przekroju kwadratowa, jest ułamana.

Skoble (tabl. 7:8-10)

W jednostkach stratygraficznych reprezentujących Fazę II znaleziono żelazne pręty, w przekroju kwadratowe o zaokrąglonych końcach, mocno skorodowane i fragmentarycznie zachowane, różnej wielkości (długości ok. 9 do 10 cm), które mogły służyć jako skoble do drzwi.

Sprzączka do pasa (tabl. 7:4)

W jednostce stratygraficznej 20 z Fazy II znaleziono mocno skorodowaną okrągłą żelazną sprzączkę do

pasa, o średnicy ok. 2 cm, z częściowo zachowanym kolcem.

Pozostałe przedmioty

Zachowane fragmentarycznie pozostałe przedmioty z żelaza ze względu na silną korozję są trudne do interpretacji. Można sugerować jedynie prawdopodobne funkcje przedmiotów, jak np. częściowo zachowany fragment igły (tabl. 7:5); okucie drzwi z jednostki stratygraficznej 36 z Fazy I (tabl. 7:12); okucia ksiąg lub skrzynek (tabl. 7:14-15); wygięta płaska blaszka służąca jako obejmka jakiegoś przedmiotu (tabl. 7:13), czy elementy bliżej nieokreślonych większych przedmiotów (tabl. 7: 3, 7, 11, 16-22, 24-31). Z Fazy II pochodzi także duża, o wymiarach ok. 8 x 9 cm bryłka żelaza (tabl. 7:23).

CHRONOLOGIA STANOWISKA

RAFAŁ SOLECKI I JACEK WYSOCKI

Wieś Trupel powstała zapewne w pierwszej ćwierci XIV w., ale dokładna data lokacji nie jest znana. Zachował się dokument odnawiający przywilej, datowany na 1326 r., w którym kapituła pomezańska nadaje urząd sołecki synom zmarłego sołtysa. W dokumencie tym jest także zgoda „na wybudowanie dziedzicznej i wolnej od wszelkich powinności karczmy”. Wieś uległa całkowitemu zniszczeniu w trakcie wojny trzynastoletniej²⁷, ale po jej zakończeniu została odbudowana. W czwartej dekadzie XVI w. Trupel został nadany polskiemu szlachcicowi Michałowi Chomentowskiemu, który wybudował młyn w miejsce starszego zniszczonego²⁸.

Głównym wyznacznikiem chronologii grodziska jest materiał ceramiczny, który można datować na XIV-XV w.

Dzieje grodziska w Truplu, st. 4

Interpretacja uzyskanych wyników nie jest łatwa, co jest spowodowane silnym zniszczeniem stanowiska. W zachowanej części grodziska odkryto relikty obiektu mieszkalnego, naziemnego, częściowo podpiwniczono, który był zbudowany techniką szkieletową, ze ścianami wypełnionymi gliną. Być może był to nawet budynek piętrowy. Budynek ten, wzniesiony zapewne w XIV w., został zniszczony w wyniku pożaru, który spowodował wypalenie i zawalenie się obiektu. Stąd we wnętrzu piwniczki natrafiono na dużą ilość spalenizny. Wypełniskiem piwniczki są warstwy niwelacyjne powstałe w trakcie rozgarniania pogorzelska. W obrębie tych warstw natrafiono na ceramikę o formach charakterystycznych dla XIV i XV w. To, w połączeniu z informacjami źródłowymi na

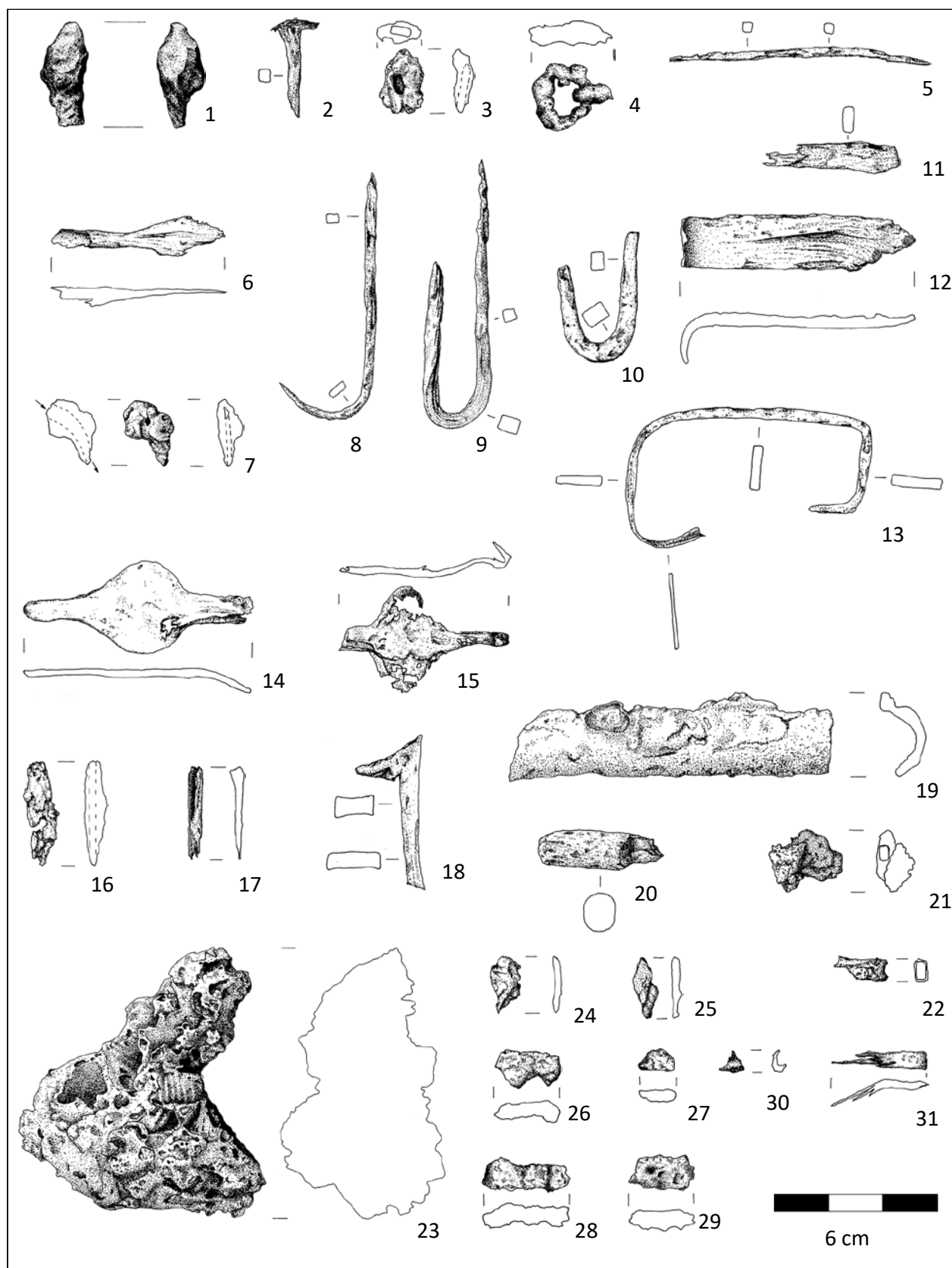
²⁴ Nadolski i Lewandowski 1990: 150.

²⁵ Poliński 2013: 128-129.

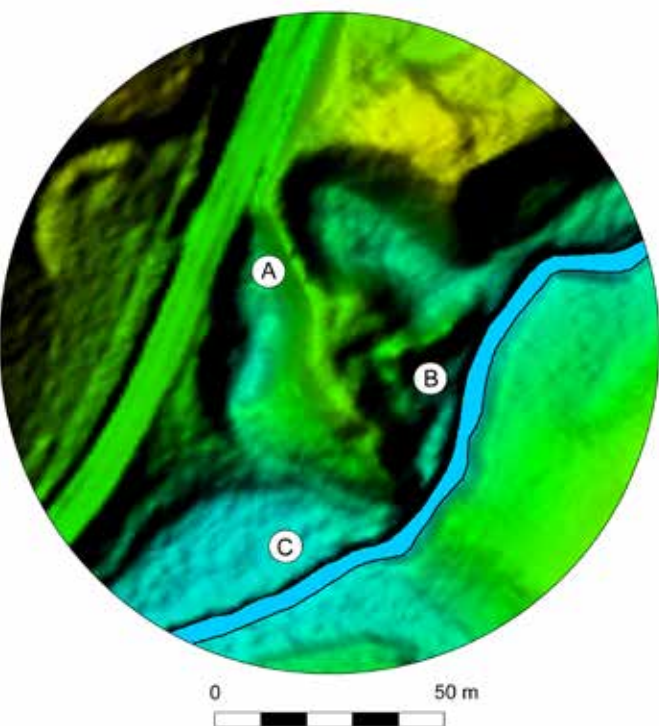
²⁶ Wysocki 2012: ryc. 9; Wysocki i Klęczar 2013: ryc. 12; Gazda *et al.* 2013: ryc. 15, 30.

²⁷ Koziello-Poklewska i Martuszeński 1972: 261.

²⁸ Koziello-Poklewska i Martuszeński 1972: 261; Martuszeński 1972: 68.

Tablica 7. Trupel, st. 4. Zabytki metalowe (rys. P. Potocka)

Ryc. 21. Prawdopodobna lokalizacja średniowiecznego młyna w Truplu na zobrazowaniu ALS, A - wał zaporowy, B - lokalizacja młyna z kanałem ulgi, C - staw młyński (oprac. R. Solecki)

temat zniszczeń wsi Trupel w okresie wojny trzynastoletniej, może sugerować, że budynek ten spłonął właśnie w tym okresie.

Ciekawe w tym kontekście wydaje się znalezienie w warstwie 32 (W1) będącej klepiskową formą podłogi w obrębie piwniczki, fragmentu tzw. „ceramiki husyckiej”, sugerujący związki stanowiska z terenem południowo-wschodnich Kujaw.

W odległości około 3 m na północny-zachód od piwniczki natrafiono na dużą ilość popiołów, węgla drzewnych i polepy 20 (W2), pokrywających obszar o szerokości do 4,6 m pokładem grubym miejscami nawet na 55 cm. Spalenizna ta zalega częściowo ponad pasem niejednorodnej gliny 25 (W2), która przypomina klepisko zidentyfikowane w obrębie piwniczki. Duży pokład spalenizny może być więc reliktem przewróconej ściany budynku znajdującego się ponad piwniczką, śladem kolejnego, spalonego, niepodpiwniczzonego budynku, który znajdował się w sąsiedztwie wspomnianej piwniczki, lub jedną z warstw niwelacyjnych powstałych podczas rozgarniania obszaru w sąsiedztwie piwniczki. Za drugą lub trzecią hipotezę przemawia fakt, że pod spalenizną znajduje się warstwa gliny, która mogła pełnić funkcję klepiska, a także znalezienie w obrębie spalenizny licznych fragmentów ceramiki i zabytków żelaznych, w tym okuć o charakterze budowlanym. Zabytki te znajdowały się w większości w spągowej części warstwy, a więc zostały przez nią przykryte.

Poza ceramiką brak w tym zbiorze przedmiotów codziennego użytku, zwłaszcza tych „cenniejszych”, co może świadczyć o udanej ewakuacji mieszkańców obiektu w związku z pożarem.

Analiza odkrytych relikwów sugeruje, że po pożarze obszar stanowiska został porzucony i nie odbudowano żadnego obiektu na miejscu pogorzeliska. Stąd dość dobrze zachowane relikty spalonego obiektu, zniszczone jedynie przez niewielkie wkopy związane z sadzeniem drzew. Należy jednak wziąć pod uwagę, że nowożytnie niwelacje ziemne przeprowadzone w ciągu XIX i XX w., a związane z budową i przebudową drogi przecinającej stanowisko, całkowicie zniósł horyzontalne poziomy użytkowe. Relikty budynków zachowały się tylko tam, gdzie były one zagłębione w grunt, lub tam gdzie nie znajdowało się wybierzyisko piasku, a więc przy południowej krawędzi cypla. W takim przypadku, nawet gdyby obszar cypla był w jakiś sposób użytkowany w młodszych okresach, ale bez powstania obiektów ziemnych, to ślady tego osadnictwa nie zostałyby zaobserwowane podczas badań.

Nazwa miejscowa stanowiska - znana ze źródeł niemieckich - brzmi „Der Mühlberg”²⁹, czyli „Młyńska Góra”. Informację o młynie w Truplu potwierdza także wspomniane już szesnastowieczne źródło³⁰. Jako, że we wsi Trupel nie ma innych cieków wodnych, młyn ten musiał znajdować się nad Nidą. Należy więc przypuszczać, że w bezpośredniej okolicy stanowiska znajdował się w średniowieczu młyn. Nie chodzi tu jednak o właściwy cypel, a o obszar znajdujący się bezpośrednio na południe od niego. Pomimo przekształceń terenu w wyniku budowy drogi można zauważyć ślady zbiornika wodnego, będącego być może stawem młyńskim, ślady konstrukcji spiętrzających wodę (wał zaporowy przegradzający jar), a być może także ślady kanału ulgi (ryc. 21). Młyn średniowieczny, nie był najczęściej jednym budynkiem, lecz miał charakter folwarku.

Nie można wykluczyć, że na obszarze cypla znajdował się przed wojną trzynastoletnią niewielki gród typu *motte*. Podczas badań nie zostały odkryte żadne ślady umocnień, co może wynikać z nowożytnych niwelacji, które całkowicie zmieniły pierwotną formę cypla. Pewną przesłanką może być jednak fakt, że oprócz spalenia budynku lub budynków, obszar cypla został także rozgarnięty i zniwelowany. Takie traktowanie zabudowań widoczne jest także na stanowiskach w Grabinie lub w Durągu³¹, które są ewidentnymi grodziskami i które zostały zniszczone właśnie w okresie wojny trzynastoletniej. Tak daleko posunięte zniszczenie ufortyfikowanego miejsca miało zapewne zapobiec jego szybkiemu odbudowaniu. Z perspektywy czasu wiadomo, że ani grodzisko w Grabinie, ani grodzisko w Durągu, ani omawiane tu stanowisko w Truplu, nie były już dłużej użytkowane.

²⁹ Crome 1937: 123.

³⁰ Koziello-Poklewski i Martuszeński 1972: 261; Martuszeński 1972: 68.

³¹ Patrz. odpowiednie rozdziały w niniejszej pracy.